БИБЛИОТЕКА
РЕСПУБЛИКИ ТЫВА
ИМ. А.С.ПУШКИНА

ШЫН

№ 137 (17938)

2010 чылдың ноябрь 16, вторник

1925 чылдың август 31-де үнүп эгелээн

Ниитилел-политиктиг солун

Садар өртээ 5 рубль.

e-mail:shyntuva@mail.ru

Чазак Даргазының ажыл-албаны

ОНЗА ЧУГУЛА ТУДУГЛАРДА

Ноябрь 13-те ТР-ниң Чазааның ргазы Шолбан Кара-оол Кызыл райның девискээринде турар а чугула тудуг объектилерин ип чораан. Кызыл хоорайның нуу микрорайонунда хөй эвес т бажыңнар кварталының тунуң одалга черинге онза кигейни угландырган. Ол одалга темазы Мурнуу микрорайонга ар коттедж хоорайжыгашты ыг болгаш изиг, соок суг-биле ырарындан аңгыда, Тываның ионал музейиниң оран-саваың мурнунга бурунгу даш көерни делгей салыр стелланиң шөлүн база хандырар луг. Бо тудугдан аңгыда, гыс демниг Россия» партияның программазының шугуму-биле тудуп турар ТывКУ-га эштир бассейн тудуунуң кайы хире чоруп турарын база барып көрген.

Шолбан Валерьевич Мурнуу микрорайонда коттедж хоорайжыгаштың тудуунуң талазы-биле төлевилел канчап-даа тургаш, албан боттаныр ужурлуг ажыл-дыр деп демдеглээш, бир дугаарында, тудуг ажылының чиңгине күүседикчизи турган Красноярск хоорайның тудуг организациязын өйшаанда ажылын күүсетпээни дээш солуур, ийи дугаарында, одалга чериниң тудуун доозарының талазы-биле хемчеглерни алырын демдеглээн. «2011 чылда ТР-ниң коммунал инфраструктуразының объектилерин модернизастаары» республиканың сорулгалыг программазынче 5 млн. рубльди аңгылаарын айыткан. Тываның тудуг сайыды Владимир Сатка одалга чериниң тудуун доозар талазы-биле ажылды онза хыналдага алырын дааскан. Бо тудуг объектизиниң соонда, коттедж хоорайжыгаштың тудуу кол черни ээлээр. Сайыттың дыңнадыы-биле алырга, хоорайжыгашта 72 тууйбудан кылган бажыңнарга шөлдү өйлээн болза, а херек кырында маңаа бодунуң хөреңгизи-биле бажың тудар күзелин 200 хамааты илереткен болуп турар.

Тываның Национал музейиниң мурнунда куруг шөлге төөгү-культурлуг комплексти тудары шиитпирлеттинген. Маңаа аныяктарга төп, бадыланчыр орду, бурунгу даш көжээлер стелларийи болгаш тыва национал аъш-чемниг ресторан туруптар. Ооң тудуун республика бюджединиң күсели-биле чорудар.

Бурунгу даш көжээлерни делгээн стелларийниң тудуун эртемденнер сүмелээн, а Шолбан Кара-оол ону деткип турар. Чүге дээрге бүдүн делегейде чүгле 200 даш көжээлер тураскаалы бар. Оларның 100 ажыы — бистиң республикада.

«Чаңгыс демниг Россия» партиязының «Дээди өөредилге черлеринге — 500 бассейн» деп партийжи төлевилелиниң шугуму-биле найысылалдың Чөөн микрорайонунда бассейн тудуу бо чылын август айда эгелээн. Ооң акшаландырыышкынының 50 хуузу — федералдыг бюджеттен, 25 хуузу — республика бюджединден, 25 хуузу дээди өөредилге чериниң күсели-биле чоруп турар.

Ам ында демир конструкцияларны эптеп турар. Электри, чылыг, суг хандырылгазы, канализация дамчыттынган. Бо тудуг объектизиниң смета езугаар өртээ 132 827 муң рубль, ооң иштинде тудуг-монтаж ажылдары — 92 356 муң рубль, дериг-херекселдери 37 530 муң рубль болуп турар.

Тыва бо мындыг бассейн тудар акшаландырыышкынны алган 5 субъектиниң санынче кирер эргени «Сүбедей» спорт комплекизин, Ярыгин аттыг спорт комплекизинге бассейнни болгаш Совет Тываның 5 чылы аттыг стадионну эде кылыр ажылдарны чедиишкинниг боттандырганы дээш чаалап алган.

Светлана БАЛЧЫР

ТР-ниң Чазааның Чөвүлел хуралындан

КАДЫ АЖЫЛДАЖЫЛГА ЭГЕЛЭЭН

Дүүн, ноябрь 15-те, Тыва Республиканың азааның чөвүлел хуралы болуп эрткен. Ону ТР-иң Чазааның Даргазы Ш.В.Кара-оол удуртуп ттирген. Хуралга Тыва Республиканың Дээди уралының депутаттары база киришкен.

ралды ажыдып тура, Шолалерьевич Чазак кежигүниң болгаш Дээди Хуралдың ттарының деңнелинге мынажыл-агыйжы ужуражылга- үш айдан эвээш эвес үеде тап эрттирип турарын дугун, ол езугаар ажылды эгеүгуржулганы күүседип эге демдеглээн. Хуралга Тыва ликаның 2011 чылда бюджет ынга хамаарыштыр чугаалын дыңнаткан.

стиң республика ышкаш бетациялыг регионнуң бюдоойлужудулга езугаар шыңызыгаарлаттынган болуру нгир. Бо хүннерде Дээди дың комитеттеринде бюджет ын сайгарып көрүп турар. нгир-ле болгай, бир эвес лика боттуң орулгаларын дип-ле турар болза, ынчан программаларның, ооң иш- экономиктиг программа- камгалап ап шыдаар арга- лур. Бюджетте көрдүнген ереңги колдуунда тускай ммалар болгаш төлевилелүнер, ынчангаш бюджеттиң чүъгү дыка аар. Ол кан бюджеттиң 73 хуузун турар. Бир талазында ол ылаптыг байдал-дыр, ийи нда республиканың хөги дээш акша-хөреңги чедип -биле бар-ла күжүвүстү ужулуг бис. Кайы-бир ел дээш көрдүнген акшаерезин камгалап алырын лыр дээш ажылдаар апаар. аш Чазак Чөвүлели бөгүн лика программаларының ндырыышкынын сайгарып ажыр деп турары ол. ар-биле кады депутаттар лдың бюджедин тургузуп, бүрүзүн, акша бүрүзүн чөп ажыглап, кайы-даа төлевилелче киирген акша-хөреңги үретүңнелдиг ажыглаттынарын чедип алыр сорулгалыг ажылдаар. Сайыт бүрүзү силерниң мурнуңарга тускай сорулгалыг программаларын камгалаар апаар.

Хүндүлүг депутаттар, силерниң киржилгеңер-биле республика бюджедин тургузар чугаага Чазак кежигүннери белен. Хүндүлүг Каң-оол Тимурович, республиканың тускай сорулгалыг программаларының акшаландырыышкынынга хамаарыштыр Чазак Чөвүлелиниң вариантызын сайгарып көөрүнче депутаттарны чалап тур мен. 2011 чылдың бюджедин деңге сайгарып чугаалажып тургаш, тургузаалыңар. Аңаа хамаарыштыр Чазактың ажыл-чорудулгазы биле парламентиниин шүүштүрүп, чөпшээрежилге хемчеглерин кады кылыылыңар. А сайыттар бодунуң адырынга херек акша-хөреңгиге хамаарыштыр боттарының туружун илередип камгалаар дээрзин Шолбан Валерьевич чугаалаан.

Баш удур санаашкын езугаар каттышкан бюджеттиң орулгазы 14 млрд. 883 млн. рубль, чарыгдал— 15 млрд.222,8 млн. рубль, четпес акша-түңнүң саны 339,3 млн. рубль, ол бюджет кодекизинге дүгжүп турар. Боттуң орулгаларының ниити түңүн 4 млрд.360 млн. рубль кылдыр планнаан, ол дээрге эрткен чылдыы-биле деңнээрге, 18 хуу хөй болуп турары ол. Бо кончуг улуг сорулгалар күүсеттинип, боттанып болур дээрзинге бүзүрел бар. Бөгүнде боттуң орулгаларының 30 хуу өзүлдези ындыг бүзүрелди берип турар. Эрткен чылдыы-биле деңнээрге, боттуң орулгазының өзүлдези 588,4 млн. рубль болуп турар. Ол чүл дээрге, 9 айларның орулгалар талазы-биле планының өзүлдези 2009 чылдыы-биле деңнээрге, 30 хуу, а боттуң мурнунга салган сорулгаларның күүселдезиниң көргүзүү 10 хуу өзүлделиг болган. А эрткен чыл-биле деңнээрге, 18 хуу өскен. Ылаңгыя акцистер талазы-биле орулга элээн өскен. Казар байлактар тывыжының үндүрүү хөй орулганы берген. Хөмүр-даш бүдүрүлгезиниң 2,6 катап өскен. Энергетика, тудуг, алдын тывыжы болгаш көдээ ажыл-агый бүдүрүлгелери элээн өзүлделиг болган. «Чагытай» КУБ, куш фабриказы «Енисейская», теплица комбинады дээн ышкаш бүдүрүлгелер орулгалыг ажылдап эгелээн. Тус чер чагыргалары боттуң орулгаларын өстүрген. Ол 857 млн. рубль болган, өзүлде 12 хуу. Бо талазы-биле Бии-Хем, Улуг-Хем, Таңды, Чеди-Хөл кожууннар чедиишкиннерлиг болган. А Эрзин (28 хуу), Чөөн-Хемчик (32 хуу), Кызыл кожуун (37 хуу) мурнакчыларның одуруунда.

Боттуң орулгаларының талазы-биле өзүлде мурнувуска оон-даа бедик сорулгаларны салыр арганы берип турар. Ам орулгаларны 2010 чылдыынга деңнээрге, 18 хуу хөйнү планнаан, ол 4 млрд. 260 млн. рубльди бээр ужурлуг, азы 2010 чылдың бюджединге деңнээрге, барык 800 млн. рубль хөй. Федералдыг бюджеттен дотация 9 млрд. 556 млн. рубль, азы 2010 чыл-биле деңнээрге, 800 млн. рубль хөй. Ниитизи-биле орулгалар талазы-биле өзүлде 1 млрд. 800 млн. рубльге деңнежир. Ынчангаш мурнувуста сорулгалар улуг, кылыр ажыл хөй.

Парламент-биле кады энергетика бүдүрүлгелеринге хамаарыштыр шыңгыы чугааны база кылыр деп турарын Шолбан Валерьевич чугаалады. Ылаңгыя июль айда хөмүр-даштың өртээ хенертен 20 хуу өскен. Ол талазы-биле судка сайгарылганы Чазак чорудуп турар.

Конституция езугаар деӊ эргелиг эрге-чагыргаларның адырлары болганывыста Тыва Республиканың Чазаа биле Тыва Республиканың Дээди Хуралы бир айда ТР-ниң Чазааның бажыңынга, дараазында айда Дээди Хуралга кады ажылдап, республика бюджедин чедиишкинниг камгалап алыры-биле бир демниг ажылдаар сорулганы салган.

Ындыг улуг эвес-даа бол, өзүлдеже базымнар барын демдеглевишаан, Дарга бюджет дээрге бедик дотациялыг регионнуң саңхөөзүнүң документизи болганда, федералдыг дөстен кээп турар акша-хөреңги тускай сорулгалыг программаларже үнер болганда, мурнувуста хөй сорулгаларны бот-башкарнып чедип алыры берге. Ынчалза-даа Тыва Республиканың Чазаа федералдыг төптүң янзы-бүрү конкурстарга киришкеш, 1 млрд. ажыг рубльди ойнап алганын онзалап демдеглээн. Ам удавас «Кадык камгалалын модернизастаары» федералдыг тускай сорулгалыг программаның камгалалы болур. Тыва оон 700 млн. хире-ле рубльди алыр кылдыр көрдүнүп турар. Ынчалза-даа Тыва Республиканың Чазаа бо талазы-биле 3 млрд. рубльди бээрин дилеп, ол талазы-биле туружун камгалаар сорулгалыг. Ие-чаш камгалалы күрүне ужур-уткалыг программа болганда, дуза-деткимчеге идегел улуг.

Төрээн Тывавыстың хөгжүлдесайзыралы дээш кылыр ажылдар хөй, соңгулдалар үезинде чонга берген аазаашкыннар хөй — ол бүгүнү күүседир дээш чымыштыг ишче кирип, бот-боттарын деткижип ажылдаарын хуралдың киржикчилери дугурушкан. Чөрүлдээлиг айтырыглар тургустунуп-даа кээр болза, ону бүгү талазы-биле сайгарып, бот-боттарын дыңнажып ажылдаар сорулганы салган.

Ай-кыс МАСПЫК-ООЛДУҢ тырттырган чуруу.

ШКОЛА БИБЛИОТЕКАРЫНЫҢ ДУГАЙЫНДА СӨС

Кызылдың № 3 школазының бирги каъдында школа библиотеказынче кирер эжик бар. Ында силерни ооң эвилең-ээлдек ээлери, библиотеканың эргелекчизи Людмила Романюк биле библиотекарь Галина Гусева чылыг уткуп алырлар. Школаның юбилейин таварыштыр ном саңының чымыштыг ажыл-ижин чорудуп турар ажылдакчыларның дугайында база демдеглеп каары артык эвес. Чүге дизе олар кымга-даа билдиртпес улуг ажылды кылбышаан, амгы үениң медээ «далайында» орук айтыкчылары-дыр.

Людмила Ивановна Романюк.

Л.Романюкка амыдыралында шилилгени кылырынга авазы З.А.Дулова (чуртталгазының хөй кезии библиотека ажылы-биле холбашкан) арга-сүмезин берген. 1947 чылда аныяк Зинаида Тывага чедип келгеш, маңаа чурттап артып калган. Баштай Тывага чайлаг школалары турар үеде Грязнушенскиниң (Сарыг-Сеп суурдан ырак эвесте) номчулга бажыңын эргелекчилеп турган. 1949 чылда Каа-Хем район эмнелгезинче шилчидиптерге, оон 1952 чылда Барыын-Хемчик районче баштай культ-чырдыышкын ажылдарының инспектору кылдыр, а ооң соонда библиотека эргелекчизи кылдыр ажылдай берген. 70 чылдарда ол ССРЭ-ниң Культура яамызының «Тергиин ажылы дээш» деп шаңналга төлептиг болган.

Людмила авазының Совет Эвилелиниң Тывага чорудуп берип турган номнарын артсыннар ажыр аъттыг эккеп турганының база «Ажылче хүлээп албас болза, библиотекага берген аъдын оорлап аппаар мен»—деп ажыл дилеп чедип келген тыва аът ажаакчызының дугайында чугааларын дыка сактыр. Л.Романюкту Тывада библиотекарьлар салгалының бир төлээзи деп болур. Ол Кызылдың № 3 школага библиотекарьлап 1995 чылда ажылдап эгелээн. Ынчан школа директору В.И.Виденкин турган. Людмиланың бир дугаар ажыл хүнү номчукчуларга булуңну тургузарындан эгелээн. Аңаа ийи стол тургузуп каан.

Бо хүнде школаның библиотеказының ажылы нарын апарган. Ол чүгле литература-биле хандырар, башкыларга болгаш өөреникчилерге консультация бээр эвес, а янзы-бүрү школаның хемчеглерин, делгелгелерин, библиотеканың кичээлдерин эрттирер дээш, оон-даа өске ажылдар хөй. Чылда бежен ажыг хемчеглерни эрттириптер.

Л.Романюкту билир кижилер ону быжыг амыдыралчы туруштуг, бот-идепкейжи болгаш соксаал чок ажылдыг кижи деп санаар. Ооң бүзүрелин чүгле хөй номчуттунар болгаш ооң-биле литератураның дугайында сайгарып чугаалажып билир кижилер чаалап алыр.

Амгы үеде кижилерде чүнү кол деп санаар силер база бодуңарга болгаш школаңарның юбилейинде чүнү күзээр силер деп айтырыгга ол доктаамал чогаадыкчы чорук дилээшкинин болгаш чаагай сеткилди деп харыы берди. А школаның библиотеказынга — ном фондузунуң доктаамал чаартылгазын. Ол ышкаш Людмила Романюктуң демдеглээни-биле дыка хөй санныг ада-иелер школага дуза-деткимчени кадып турар. Ылаңгыя Н.Букина башкының клазы чылдыңна боттарының номнарын библиотекаже дамчыдып берип турар. База ол ышкаш Л.Романюк өөреникчилерге, башкыларга, ада-иелерге медээлер-биле ажылдап билип алыры чугула, чүге дизе амгы үениң ниитилелинде чедиишкин ооң-биле холбашкан болур.

Людмила Ивановнага күзелдери амыдыралга боттаны бээрин база ооң номнарга ынакшылы чаңгыс эвес салгалга дамчыырын күзедивис.

Цыцык МОНГУШ,
Кызыл хоорайның өөредилге болгаш аныяктар политиказының департаментизиниң методизи.

Ай-кыс МАСПЫК-ООЛДУҢ тырттырган чуруу.

«ТЫВАЭНЕРГО» ААН ЧАА УДУРТУКЧУЛУГ БОЛГАН

«МРСК Сибири» ААН-ниң чиңгин директорунуң бирги оралакчызынга ба[...] ук ниитилелдиң салбыры «Тываэнерго» ААН-ниң удуртукчу директорунга Вади[м] Пешкуровту томуйлааның дугайын[д]а МРСК-ның парлалга албаны дыңнатка[н].

Вадим Пешкуров Ыраккы чөөн чүкт[...] күрүнениң техниктиг университедин «электр[...] хандырылгазы» мергежил талазы-бил[е] дооскан. Ол Сахалинниң электриэнерги[...] бүдүрүлгелеринге 15 чыл дургузунда эле[...] три ажылчынындан эгелээш, подстанци[...] начальнигинге чедир ажылдаан. 1997 чыл[...] дың ноябрь айдан тура күш-ажылчын на[...] дарын ол Омскиниң энергия шугумунга ба[...] тай подстанция начальниги кылдыр, а оо[...] соонда Омск хоорайның район электр[...] бүдүрүлге чериниң начальниги дужаал[...] эдилеп уламчылаан.

2010 чылда Вадим Пешкуров Москва[...] саң-хөө-үлетпүр академиязынга «кризис[...] удур удуртулга» мергежил талазы-биле ий[...] дугаар дээди эртемни чедип алган. «Тыва[...] энерго» ААН-ниң удуртукчу директор[...] дужаалга томуйлаттырарының мурнунда о[...] «МРСК Сибири» ААН-ниң ажыглал болга[...] септелге департаментизиниң начальниги[...] оралакчызынга ажылдап турган.

«Холдинг МРСК» ААН-ниң салбыр[ы] болган «МРСК Сибири» ААН-ни Алтай, Б[у]рят, Тыва болгаш Хакас республикаларын[...] Алтай, Забайкальск, Красноярск крайла[р]ның база Кемерово, Омск болгаш Томс[к] областарның девискээрлеринде электр[...] энергиязының дамчыдылгазын база непте[...] редирин чорудуп турар.

«Тува-Онлайн» информация агентилели.

ААЛЫВЫС ААЛЧЫЛАРЫ

Кижи төлү каяа-даа чораай-ла.
Куш төлү каяа-даа ушкай-ла.

«Будуктуг ыяшка куш чыглыр, буянныг өгге чон чыглыр» деп, улустуң чугаазында утка-ла бар. Хектиң үнүн дыңнап өскен, хээлиг ногаан Манчүрээмге ада-иевис чайлап турар үеде бистиң аалывыс чайын диңмиттиг-ле апаар чүве ийин. Суурдан дөргүл-төрелдиң ажы-төлү база чыглып кээр. Удуур апарганда өгнүң дөр бажындан эгелеп чыышкын адаанга чедир хамык ажы-төл чыткылаптарга, кижи базар чер чок апаар чүве. Ававыс дээрге от-паш кырында-ла турар.

Ам бо үеде аалывыс —Кызыл хоорай чоогунда. Ажы-төл, дуңмалар-биле демнежип, мал-маган өстүрүп турар бис. Бо чайын аалывыс кезек-кезек үелерде база диңмиттиг-ле апаар болду. Бистиң аалчыларывыс чүгле хоорайда дөргүл-төрел эвес, делегейниң олбо чүгүнден келген кижилер боop турары база бир онзагай солун де. Олар дээрге артистер — оглувус Андрей, кеннивис Виктория Монгуштарның эш-өөрү болбайн аан. Оон башка биске даштыкыдан кымнар адап-сурап кээр деп.

Чайын биске Америкадан Брайан Дофен дээр оолду эдертип эккелдилер. Ол мал-маганны аажок сонуургаар кижи болду. «Ам келгеш үш хонар мен» дээш ол чоруткан. Шынап-ла, каш хонганда, бо чедип келди-ле. Уруглар оозун биске каапкаш чоруй бардылар. Сарыг оол боорга бис «Сарыг-оол» деп шола бердивис.

Уругларның авазы Светлана Кыргысовна— хоорайның 5 дугаар школазында башкы кижи. Өөреникчилерниң дыштанылгазы эгелей берген болгаш, ам мында доктаамал турар. Ол сүттен кылып болур тыва чемнерни кылыр: өреме, шөйген, баскан быштак, тарак, ааржы, ээжегей, итпек дээш-ле баар. Сарыг-оолду чем өскелээр ирги бе деп бодаан бис, тыва чемни аажок сонуургаар кижи болду. Ылаңгыя таракты хөлчок ижер. «Бо киживистиң ишти өскелей бээйне» деп дүвүреп-даа турар бис. Тоовас кижи болду. Улустуң кылган ажылынга шупту киржир. Кажаага мал өдээн аштаан болза база-ла аштажыр. Хой кадарыксаар.

Бир хүн өөреникчи Айдыс биле Брайанны кошкаш, хойнуң кежээки одарын кадартывыс-даа. Кежээки сериинде хойну орайга чедир кадаргаш, аал чоогунга эккеп кааш келдилер. Орус дылды база орта билбес, тыва дылды чаа-ла өөренип чоруур Сарыг-оолга инекче, аътче айыткаш: «Бо инек, бо аът» деп тургаш, элээн каш тыва сөстерни өөреттивис-даа. Дораа-ла бижип аар кижи болду. Бистер англи дылды билир эвес бис, чамдыкта шупту кижилерниң ниити дылы болур имнээшкинче киредаа бээр бис. Аъттан арай сестип турда, чааш аът мундуруп өөреттивис-даа. Бичии гитаразын тудупкаш, ырады кылаштай бергеш, хөөмей сыгытты, чөдүре-чөдүре база шенеп чоруур оол болду. «Байырлыг, авай, ачай»— деп, ол чоруурда арыг тывалады эвеспе.

Француз оол Флюген— база-ла бөдүүн оол. Шола ады Чечек-оол. База-ла тывалап өөренип алыксап чоруур. Чогум орустаары, Сарыг-оолга бодаарга, мүн-не шору де. Ол аът мунарынга мырыңай хандыкшып калган. Кижи аъттан дүжерге-ле, ызырты манап турар. Мунупкаш, оранчок ырады чоруптар. Бистер база-ла сестип оргулаар бис. Бисте бир кара өшкү иези чок хураган биле бир анайны эмзирер чүве. Чүгле мыйызындан тудуп алгаш, «чу-чулап» алзырга, эдип бээр. Ол кара өшкүнү Чечек-оолга дагзып каан бис. Киживис аялгалап тургаш, каш-даа удаа эмзирди ийин.

Япон уруг Каори Савада (Кара-кыс) эрткен чылын бир дугаар биске кээрде, чаа-ла тывалап өөренип турган чүве. Бо чылын келзе-ле, езулуг тывалаар апарганын кайгадывыс. Алыс боду «дизайнер» мергежилдиг. Чана бергеш, кыштадыр тывалап өөренген кижи болду. «Японияда таныжың оол бар бе?» — деп айтырган бис. «Чок. Мен тыва оол-биле таныжып алыксап тур мен» — дээр. Чаптанчыг-ла уруг.

Бир хүн, кежээки саалда үезинде, американ оол Шон Патрик, Тыва Республиканың алдарлыг артизи, Тываның күдээзи кадайын, ажы-төлүн эдертипкен, бодунуң «Москвичизи»-биле халдып келдилер. Шонну тыва улус колдуу биле берген боор. Национал оркестрде ойнап турар деп аан. Машинада Каори (Кара-кыс) база бар. Шон дээрге ам езулуг тыва кижи апарган кижи-ле болгай. Тывада чеди чыл чеде берген. Кадайы тыва уруг — Чойганмаа. Олар ам мырыңай үш ажы-төлдүг апарган. Ийи кыстары Шончалай биле Чочагайны эдертип алган. Үшкүзү оол болган. Оолдуг болгаш Шонның буттары ам черге дегбес. Шон көдээге-даа, хоорайга-даа «боттуң кижизи» апарган кижи ийин бо. Бистиинге бо-ла кээр. Ам тывалаары мырыңай арыг. Хоорайның чамдык тыва оолдарындан дээре. Артында ашактарзыг, чиңгине тыва чугаалыг. Чойганмаа инек сагжып кирипти. Чаш ажы-төлдүг улус чаа сүттен саап ап турарын чагаан улус бис.

Олар мал-маган-биле дүвүреп турар аразында ырак эвесте аалдыг, мээң үем ашак чортуп келди де. Аалывыста хөй-ле сарыг, кара улусту көргеш, ол чүү улузул дээрзин айтырды. Чугаалап бердим. «Сээң аалыңда кандыг-даа сөөк улус бар чүве-дир аа»—деп, ол магадады. «Харын бо, аныяамда каш чурттар база кезээн кижи болдур мен ийин. Хараалаан, ында-мында ажы-төл база тывылган чүве эвеспе. Болар ам улгадып келгеш, ачазын дилеп, адап-сурап келгеннери ол-дур»— деп, баштактангаш, иелээн чаа-ла каттырыштывыс ийин.

Бир эртен Андрей долгап келгеш: «Делегейде билдингир америк «Нэшил географик» деп журналдың төлээзи база бирээзи камера биле аппаратка тырттырар, өскези очулдурукчу ийи херээжен эштерлиг улусту чедире бээр бис, изиг-хан кылырын база көргүссе эки боор»—деп бо. Удатпаанда бо халдып келдилер.

Американ журналист, улгады берген эр кижини Рассел Раймер дээр болду. Ол журнал делегейде каш-даа дылда үнүп турар дээрзин чугааладылар. Журналист эр чогаалчы база кижи болган. Шайлап, тыва чемнерни амзап чидилер-даа. Сүт тыртар аппаратка сметана кылырын сонуургап тырттырдылар. Ооң соонда хой дөгерерин, ижин-хырын аштап, хан кударын эгезинден төнчүзүнге чедир бижип, тырттырып аар улус болду. Черге оъттап чораан мал-маганны, аңаа чораан аъттыг кадарчывысты тырттырдылар эвеспе. Бедик тей кырынче үне бергеш, долгандыр көрүп, тырттырып шаг болдулар.

Олар аалга дедир кээп турда, изиг-хан белен, өске ак чемнер-биле катай стол кырынга делгетине берди. Аалчылар изиг-хан[...] сонуургап чемнеңип орда, сүт ара[...] газын кударывыска амзап ишке[...] магадап, сүттен арага канчал ү[...] кээрин хөлчок сонуургадылар. [...] ралаан, ону көргүзүп хайынды[...] дээрге база үе херек болгай. Аа[л]чыларывыстың үези кызыы у[...] болду. Ам канчаар, куруг паш[...] суугу кырынга салгаш, ооң к[...] рынга шууруун, чылапча саль[...] тайылбырладывыс. Хойтпакт[...] амзап көрдүлер-даа.

Андрейни олурткаш, сыгыт[...] хөөмейледип, ырладып алга[...] «Андрейниң ава-ачазын дилеп аа[...] дыр»— деп бо ийин. Бис ийи кезе[...] бот-боттарывысче көржүп, аама[й] ланы бердивис. Ам канчаар, «ду[...] чукка тулганда, бызаа сугжу» дэ[...] ри ышкаш, ийи-чаңгыс салгыла[...] тарым хову каргыраазын борас[...] тадым. Оон иелээн бир ыры-да[...] ырлаштывыс. Аалчылар амырал[...] адыш часкап турду.

Келген аалчыларывыс аъттаныр деп турда, бодумнуң бижээним би[р] номумну Раймерге күзээшкинни[г] холум үжүүн салгаш, сундум. Э[...] аажок өөрүп: «Тывалап өөрени[...] алгаш, албан номчуур мен, а жур[...] налды орус дылга Андрейже ка[...] ай болгаш чорудуптар бис»—диди[...] Орук-суур эки чедерин, аал-ора[...] нынга аас-кежикти күзеп үдедивис.

Тыва черни магадап, тыва чо[н] биле аралажып, езу-чаңчылын, дыл-домаан өөрениксеп, делегейниң кайы-даа чүгүнден аалчылар кээп турарынга кым өөрүвес боор. Үстүнде адааныывыс аалчыларывыс чоруп тура: «Ам база кээр бис»— дээн. «Келиңер, бистиң аалдың эжии силерге кажан-даа ажык»— деп үдеп каан бис. «Дөрт чүк саны төрел чонун, дөрже чалап, сөнүн сунар...» деп, Монгуш Мерген-Херелдиң ырызында одуругларының бадыткалы бо эвеспе.

Канчап билир, келир чылын аалывыстың чанынга дериттинген тыва өглер көстүп кээп, аалчыларын уткуй-даа бээр чадавас.

Алдын-оол МОНГУШ.
Кызыл хоорай.

Ак-Довурактың № 3 профессионал училищезинде

Валерия КОНГАР

КЕЛИР ҮЕНИҢ КАДРЛАРЫ

Ак-Довурак хоорайның № 3 профессионал училищези республиканың хөгжүлдезинге чугула херек мергежилдиглер белеткээр кол өөредилге албан черлериниң санынче кирип турар. Ооң өргээзиниң ханаларынга оолдар, уруглар тускай мергежилдерниң эртемин чедип алгаш, чуртунуң сайзыралынга үлүүн киириштирери-биле амыдыралче «ужуп» үнүп турар. Олар дээрге келир үениң бедик мергежилдиг кадрлары-дыр. Училищениң амгы амыдыралының дугайында чугаалап бээри-биле ук өөредилге чериниң улуг мастери **Алла Сургуул-оловна ДОРЖУ-биле (чурукта)** ужуражып, чугааны кылдывыс.

Училищени Чаж-оол Санаа-Оржак 2006 чылдың ноябрь эгелеп бо хүннерге чедир шкинниг удуртуп чоруур. Ооң улгазы-биле 96 ажылдакчы штыг ажыл-ишти чорудуп Ооң иштинден сургуулдарны ири-биле 24 мастер башкы ап турар. Чылдың-на учили-зар-кондитерлерни, автоме-ерни, электри монтерларын, чыларны, ЭВМ оператор-, чонар-даштан уран ылыгларын кылыр, даг херекселдерин септээр рни, казымал байлак-зыраңгайжыдар кижи-доостуруп үндүрүп ту-ениң сайзырап хөгжүп -биле чергелештир даг ажыл-агыйынга ы машинист деп чаа килди бо 2010-2011 лге чылында ажыткан. шкаш Тожу кожуунда н» КХН-биле быжыг ааны тудуп турар бис. тпүрге республикадан р тускай мергежил- манавайн, маңаа ен өөредип алыры- Ак-Довурактың № 3 сионал училище биле н» бүдүрүлге аразында арып, дугуржулганы кылып Ынчангаш ыраккы Тожу нуң улуг үлетпүрүнге аары-биле даг дериг- елдерин септээр болгаш л байлактар сайзы- ыдар тускай мергежилдиг рни өөредип турар. Тус чонун ажылга хаара тудар -биле ук кожуундан өөре-рларның саны база хөй. Бо училищениң чылыг-чырык нде 357 сургуул өөренип Чаа 2010-11 өөредилге чы-180 биргикурсчу өөренип Ниити чуртталга бажыңында чурттап турар. Училищеде турар 75 өскүс уруг долу андырылгазында. А ол ыш-рга немелде чиигелделерни рип турар. Ниити чуртталга нда чурттап турар уруглар кының хайгааралында Бистиң училищевисте 9 н баазазында долу орту-и билиг чедип алыры-биле дар 3 чыл дургузунда турар, а 11 класстың баа-мергежилдерни 1 чыл дур-доозуп алыр. Олар прак-тиказын Ак-Довурак хоорайның муниципалдыг болгаш хуу албан черлеринде эрттирип турарлар. Ол дээрге «Тыва даг-дүгү» комбинады, ЧЭТ, эмнелгелер, АТБ, «Мираж» болгаш «Ноян» кафелер-дир. Бо талазы-биле ажылды директорнуң өөредилге-бүдүрүлге талазы-биле ажылдарны харыылап турар оралакчы Т.В. Дворкова уштап-баштап турар. Училищениң методист башкызы – Е.Н. Перевалова. Эрткен 2009-2010 өөредилге чылында 189 кижи доозуп үнген. Оларның арызындан ажылга тургустунуп алганнарның саны база эвээш эвес. Дээди эртем чедип алыры-биле улаштыр өөренип кирип алганнар база бар. Чүгле 10 ажыг кижи республикада ажылчын олуттарның берге байдалы-биле ажылга хаара туттунмаан. Ниитизи-биле чугаалаар болза, ажылга тургустунуп алыры республикада чидиг айтырыгларга хамааржыр болгаш бо талазы-биле байдалды билип болур. Ынчалзажок доозукчуларывыс

Ч. С. Ооржак – училищениң директору.

ажылчын олуттарны тып, доктаамал туруң ажылдарда ажылдап турарлар. Республиканың хөгжүлдезинге үлүг-хуузун киириштирип чоруур төлептиг доозукчуларывыс дээш чоргаарланып чоруур бис. Бо таварылганы ажыглавышаан, училищениң повар мастерлерин Д.С. Хомушкуну, Ч.Ч. Монгушту база А.Ш. Сааяны, эрте берген-даа болза, профессионал байырлалы-биле оларның амданныг, чаагай аъш-чеми дээш байыр чедирерин чөпшээреп көрүңер база ол ышкаш автомеханик мастерлер О.Т. Саая, Т.Т. Саая болгаш С.Д. Монгуш оларга Чолаачылар хүнүн таварыштыр чедииш-киннерни күзедивис. Оларның болгаш оон-даа өске башкыларның кылып чоруур буянныг ажылының ачызында профессионал училищелерден тускай мергежилдерниң кижилери эртемни чедип ап, амыдыралдың делгем оруунга боттарының мергежилин боттандырып, күзелдеринге чедип чоруурлар. Олар келир үениң бедик мергежилдиг кадрларын тургузуп турарлар.

ПРОФЕССИОНАЛ ӨӨРЕДИЛГЕ – ЧАНЫҢАРДА

> **«... албан-ажылга чедиишкинниг депшиири болгаш амыдыралдың эчис сорулгазынга төлептиг болурунга кол өзек амгы үеде, шынап-ла, өөредилге болуп турар. Делегей доктаамал өскерлип, нарыыдап, эртем болгаш технологияларның шапкын хөгжүлдези — ол бүгү соксаал чок өөредилгени, салым-чаяанны болгаш профессионал чаңчылдарның доктаамал боттандырылгазы негеттинип турар ...»**
>
> *(Россияның Президентизи Д.А.Медведевтиң өөреникчилерге кыйгырыындан. 09.09.01 ч.).*

1966 чылдың сентябрь 1-де Ак-Довурактың № 41 профессионал училищези, ам болза № 3, бир дугаар сургуулдарынга эжиин ажыткан. Баштайгы сургуулдар ортумак билигни албайн, чүгле тускай мергежилин өөренип ап турган. Училищениң кол угланыышкыны, тодаргайы-биле чугаалаарга, тудугжу турган. Хоорай туттунуп эгелээрге, тускай мергежилдиг ажылчыннар чугула хереглелде апарган.

Кажан «Тыва даг-дүгү» комбинадын 1976 чылда ажыглалга киирген соонда, училище боттарының баазалыг бүдүрүлге черинге кылдыр кадрларны белеткеп эгелээн. Ол-ла чылын училище ортумак өөредилге черинче шилчий берген. Ол баазалыг бүдүрүлге чери-биле катай «Промстройматериал» ямызынче кирип турган.

Ол үелерде эге профессионал өөредилгеже кол кичээнгейни угландырып турган. 1970-1985 чылдарда И.К. Кустовтуң удуртулгазы-биле училище эки хөгжүлдени алган. Ол бодунуң башкылар командазы-биле училищениң хөгжүлдези дээш улуг үлүг-хуузун киирип, ооң патриоду турган. Чоргаарланыр чүүлдери хөй турган. Аңаа боттарының картингилери, чарыш мотоциклдери, катамараннары, вокалдыг ансамбли болгаш оон-даа өске чүүлдер хамааржыр. Училищениң сургуулдары спорттуң аңгы-аңгы хевирлеринге шаңналдыг черлерни ээлеп, өөредилге чериниң адын камгалап турганнар. Мотоспорттуң эгелекчилеринге Юрий Гаврилов биле Александр Спицин хамааржып турган. Республикада билдингир «Мөңгүлек» альпинисчилер клувун В.Т. Сидорчук удуртуп турган. Ол училищеге 25 чыл дургузунда ажылдап, сургуулдарның туризмге сонуургалын оттурган. Амгы үеде ооң ажылын М.В. Ондар башкы уламчылап турар. Шагдан тура амга чедир аар атлетика секциязын В.П. Мухин удуртуп, аар атлетиканың шылгараңгай бөлүк спортчуларын кижизиткен. Амгы үеде училищениң сургуулдарының хостуг үезин чөптүг ажыглаары-биле хөй санныг бөлгүмнер болгаш спортчу секциялар ажылын бо хүннерге чедир доктаамал чорудуп турар. Оолдар, уруглар улуг сонуургал

Л.Загидуллина.

болгаш күзел-биле танцы, уран шевер бөлгүмнеринче база футбол, баскетбол дээш, оон-даа өске секцияларже барып турар.

Училищениң кол сорулгазы — сургуулдарның профессионал өөредилгези. Ол республиканың даг тывыш бүдүрүлгезиниң бедик технологиялыг кадрларын белеткээр республикада чаңгыс-ла профессионал училище. Даг-тывыш адырының бүдүрүлгезинге кадрлар белеткээри — чонну ажылга хаара тудар болгаш ооң чаагай чоруун экижидер социал айтырыгларны шиитпирлээр аргалыг болур.

2009 чылда ук өөредилге чери аттестация эрткеш, күрүнениң өөредилге албан чери деп чергени бадыткаан. «Тыва Республикада 2009-2010 чылдарда өөредилгениң чаартылгазы» деп программа-биле училищеге чаа ажыттынган мергежилдерниң материал-техниктиг баазазын экижидери-биле 3 млн. 400 муң рубльди үндүрүп берген. Чаа мергежилдерге казымал байлактар, даг дериг-херекселиниң септекчизи, ажык даг ажылдарының экскаватор, бульдозер, өрүмнээр станок машинизи хамааржыр.

Амгы үеде училище чоорту тудуг кол угланыышкындан даг-тывыш үлетпүрүнүң специалистерин өөредиринче эде тургустунар. Бо өөредилге черинде чүгле «Тыва даг-дүгү» комбинадынга специалистерни белеткеп турар эвес, казымал байлактар чыдар черлерни (Тожунуң полиметаллдыг рудалар чыдар черниң, «Лунсин» КХН, Голевтиң даг-руда компаниязы) ажылдап кылыры-биле инвестициялыг улуг төлевилелдерниң боттандырылгазынга бедик мергежилдиг ажылчыннар негеттинип турар болгай.

ТР-ниң Өөредилге, эртем болгаш аныяктар политиказының ямызының планында № 3 профессионал училищени ортумак тускай эртемниг өөредилге чери кылдыр шилчидери көрдүнүп турар. Училищениң баазазынга даг училищези ажыттынар. Студентилерни ЧКЭ-лерниң түңнелдери-биле хүлээп алыр. Ынчангаш удавас даг мергежилдиглерни республиканың бодунуң иштинге өөредип алыр арга тургустунар.

Училище даг тывыш үлетпүрүнүң ажылчыннарын белеткеп өөредир кылдыр шилчээн соонда, үстүнде чаа ажыттынган мергежилдерге өөредир бедик мергежилдиг кадрларның чедишпейн турары-биле берге айтырыглар тургустунуп келген. Ооң уржуундан дээди болгаш ортумак тускай эртемниг казымал байлактар сайзыраңгайжыдар талазы-биле технолог, экскаваторларның, бульдозерлерниң 6 дугаар разрядтың машинистери, даг дериг-херекселдерин септээр талазы-биле инженер-электрик мергежилдиглер чугула херек болуп турар.

Любовь ЗАГИДУЛЛИНА, библиотекарь.

Ак-Довурак хоорай.

Валерия КОНГАРНЫҢ тырттырган чуруктары.

Сургуулдарның уран-шевер кылыглары.

Дазылдан чогаадып кылган чечек салыр кааcталга.

ТЫВА РЕСПУБЛИКАНЫҢ ЧАЗААНЫҢ ДАРГАЗЫНЫҢ ЧАРЛЫЫ

Тыва Республиканың Чазааның Даргазының Секретариадының дугайында болгаш Тыва Республиканың Чазааның Даргазының Канцеляриязының эргелелдериниң дугайында дүрүмнерни бадылаарының дугайында

2003 чылдың январь 4-те «Тыва Республиканың Чазааның Даргазының эрге-байдалының дугайында» Тыва Республиканың №97 УХ-1 Конституция хоойлузунуң 7 чүүлүнге дүүштүр, 2009 чылдың сентябрь 11-де Тыва Республиканың Чазааның Даргазының «Тыва Республиканың Чазааның Даргазының Канцеляриязының структуразын өскертириниң дугайында» №207 Чарлыын езугаар **доктаадырым болза:**

1. Мында кошкан:

Тыва Республиканың Чазааның Даргазының Секретариадының дугайында дүрүмнү;

Тыва Республиканың Чазааның Даргазының Канцеляриязының девискээр политиказы болгаш хамааты ниитилелдиң черлери-биле кады ажылдажылга эргелелиниң дугайында Дүрүмнү;

Тыва Республиканың Чазааның Даргазының Канцеляриязының күрүне албанының болгаш кадр политиказының эргелелиниң дугайында Дүрүмнү;

Тыва Республиканың Чазааның Даргазының Канцеляриязының Информация политиказының, мониторингиниң болгаш социал база хөй-нитти байдалының анализиниң эргелелиниң дугайында Дүрүмнү бадылаар.

2. 2007 чылдың сентябрь 26-да Тыва Республиканың Чазааның Даргазының «Тыва Республиканың Чазааның Даргазының Секретариадының дугайында дүрүмнү бадылаарының дугайында» №156 Чарлыын күжүн чидирген деп санаар.

3. Бо чарлык аңаа ат салган хүнден күштүг болуп кирер.

Тыва Республиканың Чазааның Даргазы Ш. КАРА-ООЛ.

Кызыл хоорай

2010 чылдың август 17 №142

Тыва Республиканың Чазааның Даргазының 2010 чылдың август 17-де №142 Чарлыы-биле бадылаттынган

Тыва Республиканың Чазааның Даргазының Секретариадының дугайында ДҮРҮМ

1. Нинти чүүлдер

1. Тыва Республиканың Чазааның Даргазының Секретариады (моон соңгаар—Секретариат дээр) Тыва Республиканың Чазааның Даргазының Канцеляриязының (моон соңгаар—Канцелярия дээр) эргелел байдалдыг болгаш Тыва Республиканың Чазааның Даргазынга дорт чагыртыр структурлуг салбыр болур.

2. Секретариат бодунуң ажыл-чорудулгазынга Россия Федерациязының Конституциязын, Россия Федерациязының күрүнениң хамааты албанының дугайында хоойлужудулгазын, Россия Федерациязының Күш-ажыл кодекизин, Россия Федерациязының федералдыг өске-даа хоойлуларын болгаш нормативтиг өске-даа эрге-хоойлу актыларын, а ол ышкаш Тыва Республиканың Конституциязын, Тыва Республиканың хоойлуларын, Тыва Республиканың Чазааның Даргазының чарлыктарын болгаш айтыышкыннарын, Канцелярия дугайында дүрүмнү, Канцелярияның регламентизин, Канцелярияның айтыышкыннарын, нормативтиг өске-даа эрге-хоойлу актыларны, а ол ышкаш бо Дүрүмнү удуртулга болдурар.

3. Секретариат дугайында Дүрүмнү Канцелярияның удуртукчузунуң кииргени-биле Тыва Республиканың Чазааның Даргазы бадылаар.

II. Секретариаттың кол-кол сорулгалары болгаш хүлээлгелери

1. Секретариаттың кол-кол сорулгалары болза:

- бодунуң бүрүн эргелерин Тыва Республиканың Чазааның Даргазының күүседирин хандырары;
- Тыва Республиканың күүсекчи эрге-чагырга органнары-биле Канцелярияның структурлуг салбырларының организастыг болгаш кады ажылдажылгазы, Тыва Республиканың Чазааның Даргазының ажыл-чорудулгазынга документилер долдурар, протол, эксперт-консультация, медээ-анализтиг болгаш өске-даа хандырылгазы.

2. Секретариаттың кол-кол хүлээлгелери болза:

- Тыва Республиканың Чазааның Даргазының бергени дарый күүседир болгаш хүн бүрүнүң даалгаларын күүседири;
- Тыва Республиканың Чазааның Даргазының бижимел болгаш аас-биле берген даалгаларынга контрольду Тыва Республиканың Чазааның Даргазының даалгазын езугаар боттандырары;
- Тыва Республиканың хоойлуларының, Тыва Республиканың Чазааның Даргазының актыларының төлевилелдерин, Тыва Республиканың Чазааның Даргазынга киирер анализтиг, тайылбыр болгаш өске-даа материалдарны Канцелярияның структурлуг салбырлары-биле, Тыва Республиканың күүсекчи эрге-чагырга органнары-биле кады белеткээри;
- Тыва Республиканың Чазааның Даргазының чарлыктарының болгаш айтыышкыннарының төлевилелдерин Канцелярияның структурлуг салбырлары-биле кады белеткээри;
- Тыва Республиканың Чазааның Даргазының адынга келген чагаа-бижиктер-биле баш удур таныжары, мурнай сайгарар документилер дугайында Тыва Республиканың Чазааның Даргазынга илеткээри болгаш чагаа-бижиктерни Канцелярияның структурлуг салбырларынче, Тыва Республиканың күүсекчи эрге-чагырга органнарынче чорудары;
- Тыва Республиканың Чазааның Даргазынче документилер киирери;
- херек эмгелелин кылып чорудары, чажытты болгаш күрүне чажыды болуп турар медээлерни болгаш хоойлу-биле камгалаан өске-даа медээлерни камгалаарының чурумун сагыыры;
- Тыва Республиканың Чазааның Даргазының ажылчын графигин башкарары;
- Тыва Республиканың Чазааның Даргазының киржилгези-биле чөвүлел хуралдар эрттирерин организастаары болгаш хүлээп алдынган шиитпирлерни Канцелярияның структурлуг салбырлары-биле кады долдуруп кылыры;
- Россия Федерациязының девискээринге болгаш даштыкыга Тыва Республиканың Чазааның Даргазының киржилгези-биле болур албан езузунуң хемчеглерин белеткээринге, организастаарынга болгаш эртирерингe киржири;
- Тыва Республиканың Чазааның Даргазының киржилгези-биле эрткен хемчеглерниң Тыва Республиканың Чазааның Аппарады-биле кады протокол хандырылгазы;
- Тыва Республиканың Чазааның Даргазының илеткелдеринге болгаш чугааларынга киирер материалдарны Тыва Республиканың Чазааның Даргазының Канцеляриязының структурлуг салбырлары-биле, Тыва Республиканың күүсекчи эрге-чагырга органнары-биле кады белеткээри;
- күрүне эрге-чагыргазының федералдыг органнарының, Россия Федерациязының субъектилериниң күрүне эрге-чагырга органнарының, тус чер бот-башкарылга органнарының удуртукчулары-биле, Тыва Республиканың Улуг Хуралының, Тыва Республиканың Прокуратуразының, суд болгаш өске-даа күрүне органнарының төлээлери-биле, Россияның болгаш даштыкының коммерция болгаш коммерция эвес организацияларының төлээлекчилери-биле оперативтиг кады ажылдажылганы Тыва Республиканың Чазааның Даргазының айтыышкынын езугаар хандырары;
- Тыва Республиканың Чазааның Даргазының өмүнээзинден байыр чедирииш-киннерин белеткээри;
- Тыва Республиканың Чазааның Даргазының чамдык угланыышкыннар талазы-биле ажыл-чорудулгазын хандырары;
- Тыва Республиканың Чазааның Даргазынга ооң бүрүн эргелериниң айтырыгларының талазы-биле саналдарны белеткээри;
- Секретариатка онааган сорулгаларга дүүштүр өске-даа хүлээлгелерни күүседири.

III. Секретариаттың структуразы

1. Секретариатты Тыва Республиканың Чазааның Даргазының албан-дужаалга томуйлаары болгаш албан-дужаалдан хостаары Тыва Республиканың Чазааның Даргазының Канцеляриязының удуртукчузунуң бирги оралакчызы—Тыва Республиканың Чазааның Даргазының Секретариадының удуртукчузу баштаар.

2. Секретариаттың удуртукчузу ол чокта Секретариаттың удуртукчузунуң бүрүн эргелерин күүседир оралакчылыг болур.

3. Секретариаттың составынга Тыва Республиканың Чазааның Даргазының чөвүлекчилериниң болгаш дузалакчыларының аппараттары, Тыва Республиканың Чазааның Даргазының протокол албаны кирер.

4. Секретариаттың хамааты албан-хаакчыттарының албан-дужаал хүлээлгелерин, эргелерин болгаш хуу харыысалгазын Россия Федерациязының күрүнениң хамааты албанының дугайында хоойлужудулгага, а ол ышкаш Канцелярияның регламентизинге, бо Дүрүмге дүүштүр тодарадыр.

5. Секретариат «Тыва Республиканың Чазааның Даргазының Секретариады» деп бижимелдиг дорт булуңнуг таңмалыг, орус болгаш тыва дылдарда «Тыва Республиканың Чазааның Даргазының Секретариады» деп бижимелдиг бланк-майыктарлыг болгаш эргежок чугула штампылыг болур, бодунуң харыылаар айтырыгларынга хамаарыштыр чагаалажылганы ол чорудар.

IV. Секретариаттың удуртулгазы, эргелери болгаш хүлээлгелери

1. Секретариаттың удуртукчузу:

- Секретариаттың удуртулгазын дорт боттандырар болгаш аңаа онааган хүлээлгелерниң күүселдези болгаш күүсекчи сагылга-чурумну сагыыры дээш хуу харыысалгалыг болур;
- Секретариаттың харыылаар ужурлуг айтырыгларынга хамаарышкан материалдарны Канцелярияның удуртулгазынче киирер;
- Секретариаттың харыылаар ужурлуг айтырыглары-биле холбаштыр Канцелярия удуртукчузунга болгаш ооң оралакчыларынга болган чөвүлел хуралдарга киржир;
- Секретариаттың харыылаар ужурлуг айтырыглары-биле холбашкан айтырыгларны чугаалашкан коллегияларның, хуралдарның болгаш комиссияларның ажылынга киржир;
- Секретариаттың харыылаар ужурлуг айтырыгларының талазы-биле документилерге ат салыр болгаш материалдар-биле таныжар (холунуң үжүүн салыр);
- Секретариаттың ажылдакчыларының аразынга хүлээлгелерни хуваар;
- Тыва Республиканың Чазааның Даргазынче чорудар документилер-биле баш удур таныжар, ол талазы-биле саналдарны белеткээр, ооң соонда Тыва Республиканың Чазааның Даргазынче киирер, документилерни хамааржыр черлерже күүседир кылдыр чорудар;
- Тыва Республиканың Чазааның Даргазының Секретариадындан үнер документилерге ат салыр;
- Тыва Республиканың Чазааның Даргазынче өске албан-дужаалдыг кижилерниң киирген документилеринге холунуң үжүүн салыр;
- Тыва Республиканың Чазааның Даргазының чөвүлекчилериниң болгаш дузалакчыларының, Секретариаттың өске-даа хамааты албан-хаакчыттарының хүн бүрү кылыр ажылдарының планын башкарар;
- Тыва Республиканың Чазааның Даргазының сүлделиг таңмазының кадагалалын боттандырар;
- Секретариатка онааган хүлээлгелерни күүседир сорулга-биле бодунуң харыылаар ужурлуг өске-даа бүрүн эргелерни боттандырар.

Канцелярияның удуртукучузунга киирер чүүлдери:

- Тыва Республиканың Чазааның Даргазының Секретариадының структуразының, штаттыг санының, оларны сайзырaңгайжыдарының болгаш чарыгдалдарын чогумчалыг болдурарының дугайында саналдар...
- Секретариаттың хамааты албан-хаак... чыттарын албан-дужаалга томуйлаары-би... кандидатураларны киирер болгаш алба... дужаалдан хостаарының дугайында сана... дарны;
- албан-дужаал шалыңынга немелде... тургузарының дугайында; Секретариат... хамааты албан-хаакчыттарын шаңнаарын... оларга өске-даа мактал деткимчезин кө... гүзериниң, а ол ышкаш хемчег хүлээдирин... дугайында саналдарны;
- Секретариаттың хамааты албан-хаа... чыттарының билииниң, дуржулгазының бо... гаш мергежилиниң (профессионал деңнел... талазы-биле оларга класс албан-дужаа... дарын тыпсырының дугайында саналдар...
- Секретариаттың хамааты алба... хаакчыттарын немелде профессиона... өөредилгениң программаларын езугаа... өөредиринче, ооң иштинде профессиона... эде белеткелче, билиин бедидеринче болга... стажировкаже, а ол ышкаш албан-езузуну... сургакчылаашкынынче чорудары... дугайында саналдарны;
- Секретариаттың албан-хүлээлгелер... биле холбашкан ажылдарны болгаш чеди... ген ачы-дузаны төлээринге акша-хөреңги... Канцелярияның чарыгдалдар сметазын... күсели-биле тускайлаарының дугайынд... саналдарны:
- Секретариаттың ажыл-чорудулгазы... сайзыраңгайжыдарының дугайында сана... дарны.

2. Тыва Республиканың Чазааның Дарга... зының Секретариадының албан-хаакчыттар... дараазында эргелерлиг:

- Канцелярияның, Тыва Республиканы... Чазааның Аппарадының структурлуг са... бырларындан, Тыва Республиканың күүсек... эрге-чагырга органнарындан, Тыва Респуб... ликаның тус чер бот-башкарылга органна... рындан, а ол ышкаш кандыг-даа организа... эрге-хоойлу хевири хамаанчокка өске-да... албан черлеринден болгаш организаци... лардан эргежок чугула медээлерни доктаа... тынган чурум езугаар негээр болгаш алыр...
- Тыва Республиканың Чазааның Дарга... зының даалгаларын күүсеткениниң дугайын... да медээлерни Канцелярияның, Тыва Респуб... ликаның Чазааның Аппарадының структ... луг салбырларындан, Тыва Республика... күүсекчи эрге-чагырга органнарында... республиканың күрүне бүдүрүлгелеринд... болгаш албан черлеринден алыр;
- Тыва Республиканың Чазааның Да... газының айтыышкынын езугаар Канцелярия... ның, Тыва Республиканың Чазааның Аппара... дының структурлуг салбырларынга, Тыва... Республиканың күүсекчи эрге-чагырга... органнарынга даалгаларны бээр;
- Канцелярияның, Тыва Республиканы... күүсекчи эрге-чагырга органнарының ме... дээлер шыгжамырын доктааткан чуру... езугаар ажыглаар;
- Канцелярияның, Тыва Республиканы... Чазааның Аппарадының структурлуг сал... бырлары-биле, Тыва Республиканың күү... секчи эрге-чагырга органнары-биле, Тыва... Республиканың Улуг Хуралы-биле, Тыва... Республиканың прокуратуразы-биле, суд... болгаш күрүнениң өске-даа органнары-биле, ооң иштинде федералдыг, Россия Федера... циязының субъектилериниң күрүне эрге... чагыргазының органнары-биле, тус чер бот... башкарылга органнары-биле, а ол ышкаш... даштыкы күрүнелерниң албан-дужаалдыг... кижилери-биле, российжи болгаш даштыкы, оларның кандыг-даа организация-эрге... хоойлу хевири хамаанчокка, албан черлери... биле болгаш организациялар-биле кады... ажылдаар.

Тыва Республиканың Чазааның Даргазының 2010 чылдың август 17-де №142 Чарлыы-биле бадылаттынган

Тыва Республиканың Чазааның Даргазының Канцеляриязының девискээр политиказы болгаш хамааты ниитилел черлери-биле кады ажылдажылга эргелелиниң дугайында ДҮРҮМ

1. Нинти чүүлдер

1. Тыва Республиканың Чазааның Даргазының Канцеляриязының девискээр политиказы болгаш хамааты ниитилел черлери-биле кады ажылдажылга эргелели (моон соңгаар—Эргелел дээр) Тыва Республиканың Чазааның Даргазының Канцеляриязының (моон соңгаар—Канцелярия дээр) структурлуг салбыры болур.

2. Эргелел бодунуң ажыл-чорудулгазынга Россия Федерациязының Конституциязын, Россия Федерациязының күрүнениң хамааты албанының дугайында хоойлужудулгазын, Россия Федерациязының Күш-ажыл кодекизин, Россия Федерациязының федералдыг өске-даа хоойлуларын болгаш нормативтиг өске-даа эрге-хоойлу актыла... рын, а ол ышкаш Тыва Республиканың Кон... ституциязын, Тыва Республиканың хоойлула... рын, Тыва Республиканың Чазааның Дар... газының чарлыктарын болгаш айтыыш... кыннарын, Канцелярия дугайында дүрүмнү, Канцелярияның регламентизин, Канцеля... рияның айтыышкыннарын, нормативтиг өске-даа эрге-хоойлу актыларны, а ол ышкаш бо Дүрүмнү удуртулга болдурар.

3. Эргелел дугайында Дүрүмнү Канце... лярияның удуртукчузунуң киргени-биле Тыва Республиканың Чазааның Даргазы бадылаар.

II. Эргелелдиң кол-кол сорулгалары болгаш хүлээлгелери

4. Эргелелдиң кол-кол сорулгалары:
Тыва Республиканың Чазааның
…газының болгаш Канцеляриязының
…убликаның тус чер бот-башкарылга
…нары-биле, политиктиг партиялар-биле,
…нити болгаш шажын организациялары-
…, хамаатыларның коммерцияга хамаа-
…ас өске-даа каттыжыышкыннары-биле
… ажылдажылгазын хандырары;
…ва Республиканың Чазааның Дарга-
…ң Тыва Республикага чорудуп турар
…е политиказын муниципалдыг тургузуг-
…н девискээринге күүседирин болгаш
…ың хамаатты ниитилелдиң черлери-биле
… ажылдажылгазын хандырары;
…ойлуларны (Тыва Республиканың
…ның Даргазының бүрүн эргелеринге
…жыр кезээнге, ооң иштинде кижиниң
… хамаатының эргелерин болгаш хос-
…арын хандырарының талазы-биле), Ты-
…спубликаның Чазааның Даргазының
…тарын, айтыышкыннарын болгаш өс-
… шиитпирлерин тус чер бот-башкарыл-
…аннарының күүседип турарынга
…ль болгаш хыналда.
…Эргелелдиң кол-кол хүлээлгелери

…а Республиканың Чазааның Даргазы-
…рудуп турары күрүне политиказын
…инче хөй-нити болгаш шажын орга-
…ларын, национал хөй-ниити катты-
…ыннарын, политиктиг партияларны
… хамаатты ниитилелдиң өске-даа
…н хаара тудары;
…аты ниитилел черлерин сайзыра-
…, хөй-ниити каттыжыышкыннарынга
…иң деткимчезиниң талазы-биле
…ерни боттандырарынга идиг бээри;
…атыларның негелделерин болгаш
…ктарын учетка алыр болгаш хан-
…ларның эргелерин болгаш хостал-
…, а ол ышкаш күрүне политиказын
…рып турар үеде хөй-ниити катты-
…ннарының эргелерин камгалаар
… биле республиканың күрүне эрге-
… органнары-биле болгаш муници-
…ргузуглар-биле хамаатты ниитилел
…ниң кады ажылдажылгазын хан-

… Республиканың Чазааның Дарга-
…лгаш Канцелярия удуртукчузунуң
…н езугаар бодунуң бүрүн эрге-
… дүүштүр федералдыг болгаш
…ика хоойлуларында көрдүнген
…аларда болгаш республиканың тус
…ашкарылга органнарының чамдык
…үрүн эргелерин чурум езугаар
…рып турарынга контрольду
…;
…лярияже кирип турар медээлерге
…аналдарга үндезилеп, политиктиг
…рның, хөй-ниити болгаш шажын
…цияларының, хамаатыларның өске-
…ерция эвес каттыжыышкынна-
…кыл-чорудулгазының дугайында
…ниң информастыг шыгжамырын
… тургузары;
…бликада тургустунуп турар ниит-
…итиктиг байдалдың мониторин-
…лгаш анализиниң дугайында Тыва
…аның Чазааның Даргазынга дың-
…олгаш оларны барымдаалап, ха-
…тилел черлериниң ажыл-чорудул-
…ырадыр болгаш сайзыраңгайжы-
…-биле саналдарны белеткээри;
…ы ниитилел черлериниң респуб-
…күрүне эрге-чагырга органнары-
… ажылдажылгазының информас-
…миниң системазын тургузары,
…олгаш мониторингизи;
…алдар аразының болгаш кон-
… аразының харылзааларының,
…олитиктиг туруштарның, хамаатты
…диң байдалының талазы-биле
…чыыры болгаш сайгарары, ол ай-
…алазы-биле материалдарны Тыва
…каның Чазааның Даргазынга

…ыларның эргелерин болгаш эрге-
… оларның боттарының национал-
…айзыралының оруктарын болгаш
… шилип ап турар үеде камгалаары-
…бликаның күрүне эрге-чагырга ор-
…ле хамаатты ниитилел черлериниң
…лдажылгазының эрге-хоойлу
…ин боттандырары;
…еспубликаның Чазааның хурал-
…ыва Республиканың Чазааның
…н болгаш ооң оралакчыларының
… шиитпирлээр айтырыгларынга
…тыр эрттирип турары чөвүлел
…га республиканың муниципалдыг
…ының албан-дужаалдыг кижи-
…жилгезин хандырары;
…диң шиитпирлээр айтырыгла-
…зы-биле күрүне эрге-чагырга ор-
…н болгаш хамаатыларның Кан-
… киирип турар документилерин
…а-бижиктерин анализтээри бол-
…п кылыры, Тыва Республиканың

Чазааның Даргазының даалгаларының төлевилелдерин белеткээри;

Тыва Республиканың Чазааның Даргазының тургусканы координация болгаш консультация органнарының ажылын организастаарынга киржири;

эргелелдиң шиитпирлээр айтырыгларының талазы-биле Тыва Республиканың Чазааның Даргазының протокол хемчеглерин белеткээрин болгаш эрттирерин хандырары;

конференцияларны, семинарларны, «төгерик столдарны», фестивальдарны болгаш делгелгелерни хөй-ниитиниң киржилгези-биле эрттирери;

Тыва Республиканың Чазааның Даргазының, Канцелярия удуртукчузунуң айтыышкыннарында болгаш даалгаларында тодараттынган өске-даа сорулгаларны күүседири;

дараазында черлерниң ажыл-чорудулгазын хандырар:

а) хөй-ниити каттыжыышкыннары-биле кады ажылдажылга талазы-биле Тыва Республиканың Чазааның Даргазының чанында чөвүлелдиң;

б) Россия Федерацияның Хөй-ниити палатазының чанында Тыва Республиканың Хөй-ниити хайгаарал комиссиязының;

в) Тыва Республиканың девискээринге келдерел айтырыгларының талазы-биле комиссияның.

III. Эргелелдиң структуразы

6. Эргелелдиң ажыл-чорудулгазын албан-дужаал аайы-биле Канцелярия удуртукчузунуң оралакчызы болуп турар начальник удуртур.

7. Эргелел начальниги оралакчылыг болур, ону эргелел начальнигиниң кииргени-биле албан-дужаалга Канцелярияның удуртукчузу томуйлаар болгаш албан-дужаалдан хостаар.

8. Эргелел начальнигинден, килдис начальнигиниң оралакчылары— Тыва Республиканың Чазааның Даргазының кожууннарда болгаш Кызыл, Ак-Довурак хоорайларда төлээлекчилеринден аңгыда, эргелелдиң күрүнениң хамаатты албан-хаакчыттарын Канцелярияның удуртукчузу албан-дужаалга томуйлаар болгаш албан-дужаалдан хостаар.

9. Эргелелдиң күрүнениң хамаатты албан-хаакчыттарының ажыл-чорудулгазынга дорт удуртулганы доктааттынган чурум езугаар килдистер начальниктери боттандырар.

10. Эргелелдиң күрүнениң хамаатты албан-хаакчыттарының албан-дужаал хүлээлгелерин, эргелерин болгаш хуу харыысалгазын Россия Федерациязының күрүнениң хамаатты албанының дугайында хоойлужудулгазынга, а ол ышкаш Канцелярияның регламентизинге, бо Дүрүмге дүүштүр тодарадыр.

IV. Эргелелдиң удуртулгазы, эргелери болгаш хүлээлгелери

11. Эргелел начальниги:

эргелелдиң ажыл-чорудулгазының ниити удуртулгазын боттандырар болгаш бо Дүрүмнүң болгаш Тыва Республиканың Чазааның Даргазының, Тыва Республиканың Чазааның болгаш Канцелярияның удуртукчузунуң эрге-хоойлу өске-даа актылары-биле аңаа тывыскан эргелерин барымдаалап тургаш, эргелелге онааган сорулгаларның күүселдези дээш хуу харыысалганы бодунга алыр;

эргелелдиң ажыл-чорудулгазынга хамаарышкан айтырыглар талазы-биле материалдарны Канцелярияның удуртукчузунче киирер;

эргелелдиң ажыл-чорудулгазынга хамаарышкан айтырыглар талазы-биле Канцелярия удуртукчузунга болгаш ооң оралакчыларынга болган чөвүлел хуралдарга киржир;

эргелелдиң ажыл-чорудулгазынга хамаарышкан айтырыгларны чугаалажып турар үеде коллегияларның, хуралдарның болгаш комиссияларның ажылынга киржир;

эргелелдиң ажыл-чорудулгазынга хамаарышкан айтырыглар талазы-биле документилерге ат салыр болгаш материалдарны дугуржур (хол үжүү салдырар).

12. Эргелел начальниги:

республиканың күрүне органнары-биле, тус чер бот-башкарылга органнары-биле, организациялар болгаш хамаатылар-биле, Кацелярияның удуртулгазы-биле харылзааларга эргелелди төлээлээр, удуртулганың даалгазының күүселдезин хандырар;

эргелелдиң харыылаар ужурлуг айтырыгларынга хамаарышкан айтырыглар талазы-биле өске-даа структурлуг салбырлар-биле, күүсекчи эрге-чагырганың болгаш тус чер бот-башкарылга органнарының структурлуг салбырлары-биле болгаш организациялары-биле кады ажылдажылганы организастаар болгаш төлээлээр;

эргелелдиң күрүнениң хамаатты албан-хаакчыттарының ажыл-чорудулгазын таарыштырып башкарар болгаш оларга онааган хүлээлгелерниң күүселдезинге контрольду тургузар;

эргелелдиң күрүнениң хамаатты албан-хаакчыттарының күш-ажылының организастехниктиг эргежок чугула байдалдарын, оларның профессионал деңнелин бедидерин хандырар;

эргелелдиң структуразының, штаттыг санының, оларны сайзыраңгайжыдарының болгаш чарыгдалдарын чогумчалыг болдурарының дугайында Канцелярия удуртукчузунга саналдар киирер;

эргелелдиң күрүнениң хамаатты албанының албан-дужаалынга томуйлаарының болгаш күрүнениң хамаатты албан-хаакчыттарын албан-дужаалдан хостаарының дугайында саналдарны Канцелярия удуртукчузунга киирер;

эргелелдиң күрүнениң хамаатты албан-хаакчыттарының албан-дужаал шалыңнарынга немелделерни тургузарының дугайында саналдарны Канцелярия удуртукчузунга киирер;

эргелелдиң күрүнениң хамаатты албан-хаакчыттарын шаңнаарының, шаңнап мактаарының өске бырааларын ажыглаарының, а ол ышкаш сагылга-чурум хемчээн хүлээдириниң дугайында саналдарны Канцелярия удуртукчузунга киирер;

эргелелдиң күрүнениң хамаатты албан-хаакчыттарынга оларга класс албан-дужаалдарын тыпсыры-биле билииниң деңнелиниң, арга-дуржулгазының болгаш болгаш мергежилиниң дугайында (профессионал деңнелге) үнелелди демдеглеп бижиир;

эргелелдиң хамаатты албан-хаакчыттарын немелде профессионал өөредилгениң программазын езугаар өөредир, ооң иштинде профессионал эде белеткелче, мергежилин бедидеринче болгаш стажировкаже, а ол ышкаш албан-ажыл сургакчылаашкынынче чорудар дугайында саналдарны Канцелярия удуртукчузунга киирер;

эргелелдиң албан-хүлээлгелерин күүседири-биле холбаштыр кылдынган ажылдарны болгаш чедиртинген ачы-дузаны төлээринге саң-хөө акша-хөреңгизин Канцелярияның чарыгдалдар сметазының күсели-биле тускайлаарының дугайында саналдарны Канцелярия удуртукчузунга киирер;

эргелелдиң ажыл-чорудулгазын сайзыраңгайжыдарының дугайында саналдарны Тыва Республиканың Чазааның Даргазынга, Канцелярияның удуртукчузунга киирер;

Канцелярия удуртукчузунуң айтыышкыннарынга болгаш даалгаларынга дүүштүр өске-даа хүлээлгелерни күүседир;

эргеледиң ажыл-чорудулгазынга хамааржыр айтырыглар талазы-биле өске-даа шиитпирлерни хүлээп алыр.

13. Эргелелдиң ажыл-чорудулгазын хандырар сорулга-биле эргелел начальниги:

эксперт-анализтиг ажылдарны күүседири-биле доктааттынган чурум езугаар эртемденнерни болгаш специалистерни хаара тудар;

эргелелдиң ажыл-чорудулгазынга хамаарышкан айтырыглар талазы-биле болган конференцияларже, чөвүлел хуралдарже, хуралдарже, дыңнаашкыннарже болгаш өске-даа хемчеглерже Эргелелдиң күрүнениң хамаатты албан-хаакчыттарын чорудар;

эргелелдиң ажылының планнаашкынын боттандырар болгаш ажыл планнарының күүселдезин контрольдаар;

эргелелдиң ажылдакчыларын албан хаар оран-сава-биле, харылзаа херекселдери-биле, оргтехника-биле, канцелярия херекселдери-биле хандырар дугайында саналдарны киирер;

эргелелдиң ажыл-чорудулгазының түңнелдериниң дугайында Канцелярияның удуртукчузунга отчедун доктаамал бээр.

14. Эргелелдиң күрүнениң хамаатты албан-хаакчыттары дараазында эргелерлиг:

эргелелдиң шиитпирлээр айтырыгларын чугаалажыры-биле Тыва Республиканың Чазааның болгаш ооң чөвүлелиниң хуралдарынга киржир;

эрге-чагырганың федералдыг органнарының девискээр органнары-биле, Тыва Республиканың күрүне эрге-чагырга органнары-биле болгаш тус чер бот-башкарылга органнары-биле, албан черлери-биле, организациялар-биле, бүдүрүлгелер-биле болгаш Тыва Республиканың Чазааның Аппарадының албан-дужаалдыг кижилери-биле, структурлуг салбырлары-биле доктааттынган чурум езугаар кады ажылдаар;

республиканың күрүне эрге-чагырга органнарындан, тус чер бот-башкарылга органнарындан, а ол ышкаш албан черлеринден, организациялардан, бүдүрүлгелерден болгаш албан-дужаалдыг кижилерден эргежок чугула материалдарны доктааттынган чурум езугаар негээр болгаш алыр;

Тыва Республиканың Чазааның Даргазының, Канцелярияның удуртукчузунуң киржилгези-биле болур хемчеглерни эрттирериниң дугайында документилерниң төлевилелдерин Тыва Республиканың Чазааның Аппарадының структурлуг салбырлары-биле дугуржур;

Тыва Республиканың Чазааның Даргазының, Канцелярияның удуртукчузунуң даалгазы-биле эрттирер хемчеглерни белеткеп база боттандырып турар үеде организас-методика айтырыгларның талазы-биле оперативтиг чөвүлел хуралдарны, инструктажты эрттирер;

Тыва Республиканың Чазааның Аппарадының, Тыва Республиканың Чазааның Даргазының Канцеляриязының, Тыва Республиканың күүсекчи эрге-чагырга органнарының болгаш тус чер бот-башкарылга органнарының медээлер шыгжамырын доктааттынган чурум езугаар ажыглаар;

күрүнениң, ооң иштинде Чазактың харылзаа болгаш коммуникациялар системазын ажыглаар;

Россия Федерациязының болгаш Тыва Республиканың хоойлужудулгаларында көрдүнген күрүнениң хамаатты албан-хаакчыттарының өске-даа эргелерин ажыглаар.

Тыва Республиканың Чазааның Даргазының 2010 чылдың август 17-де №142 Чарлыы-биле бадылаттынган

Тыва Республиканың Чазааның Даргазының Канцеляриязының күрүне албанының болгаш кадр политиказының эргелелиниң дугайында ДҮРҮМ

1. Тыва Республиканың Чазааның Даргазының Канцеляриязының күрүне албанының болгаш кадр политиказының эргелели (моон соңгаар—Эргелел дээр) Тыва Республиканың Чазааның Даргазының Канцеляриязының (моон соңгаар—Канцелярия дээр) структурлуг салбыры болур.

2. Эргелел бодунуң ажыл-чорудулгазынга Россия Федерациязының Конституциязын, Россия Федерациязының күрүнениң хамаатты албанының дугайында хоойлужудулгазын, Россия Федерациязының Күш-ажыл кодекизин, Россия Федерациязының федералдыг өске-даа хоойлуларын болгаш нормативтиг өске-даа эрге-хоойлу актыларын, а ол ышкаш Тыва Республиканың Конституциязын, Тыва Республиканың хоойлуларын, Тыва Республиканың Чазааның Даргазының чарлыктарын болгаш айтыышкыннарын, Канцелярия дугайында дүрүмнү, Канцелярияның регламентизин, Канцелярияның айтыышкыннарын, нормативтиг өске-даа эрге-хоойлу актыларны, а ол ышкаш бо Дүрүмнү удутулга болдурар.

3. Эргелел дугайында Дүрүмнү Канцелярияның удуртукчузунуң кииргени-биле Тыва Республиканың Чазааның Даргазы бадылаар.

II. Эргелелдиң кол-кол сорулгалары болгаш хүлээлгелери

4. Эргелелдиң кол-кол сорулгалары болза:

Канцелярияга болгаш Тыва Республиканың күүсекчи эрге-чагырга органнарынга күрүнениң кадр политиказын чорудар болгаш ооң мурнады шиитпирлээр угланыышкыннарының талазы-биле дээштиг хемчеглерни ажылдап кылыры;

Канцелярияга болгаш Тыва Республиканың күүсекчи эрге-чагырга органнарынга күрүнениң кадр политиказын ооң ажыл-чорудулгазының ажыктыын бедидер сорулга-биле хевирлеп тургузар талазы-биле саналдарны белеткээри;

Канцелярияның болгаш Тыва Республиканың күүсекчи эрге-чагырга органнарының кадр болгаш организас-штат хындырылгазы;

хамаатты албанче кирериниң, ону эрттирериниң болгаш соксадырының айтырыгларын шиитпирлеп турар үеде республиканың күүсекчи эрге-чагырга органнарының ажыл-чорудулгзын таарыштырып башкарары, а ол ышкаш күрүнениң хамаатты албанының дугайында хоойлужудулганы (моон соңгаар—хамаатты албан дээр) сагып турарынга контроль;

кадрларны эргелеп-башкарарының дээштиин бедидеринче угланган мониторингини доктаамал чорудары болгаш шенелделерни кылыры;

күрүне албаны болгаш кадрлар айтырыгларының талазы-биле күүсекчи эрге-чагырга органнарының ажыл-чоурдулгазын методиктиг удуртулга-биле хандырары.

5. Эргелелдиң кол-кол хүлээлгелери болза:

(Уланчызы 6-гы арында).

(Төнчүзү. Эгези 4-5-ки арыннарда).

эргелелдиң шиитпирлээр ужурлуг айтырыгларынга, ооң иштинде хамааты албаның дугайында хоойлуну күүседиринге, хамаарыштыр Тыва Республиканың Чазааның Даргазының эрге-хоойлу актыларының төлевилелдерин белеткээри;

эргелелдиң шиитпирлээр ужурлуг чүүлдеринге хамааржыр айтырыглар талазы-биле Тыва Республиканың Чазааның Даргазының эрге-хоойлу актыларының төлевилелдеринге, Тыва Республиканың Чазааның нормативтиг өске-даа эрге-хоойлу актыларының төлевилелдеринге эксперт үнелелин эрттирери, оларга хамаарыштыр түңнелдерни белеткээри;

Канцелярияның болгаш күүсекчи эрге-чагырга органнарының организас-штат структуразын анализтээри, Канцелярияның болгаш күүсекчи эрге-чагырга органнарының структуразының болгаш штат санының талазы-биле документилерниң төлевилелдерин Канцелярияның удуртукчузунче киирери;

Канцелярияның болгаш күүсекчи эрге-чагырга органнарының кадр составының анализи болгаш ону экижидериниң талазы-биле саналдарны белеткээри;

Канцелярияның болгаш күүсекчи эрге-чагырга органнарының күрүне албан-дужаалдарын болгаш хамааты албанның дужаалдарын, а ол ышкаш республиканың муницалдыг тургузугларының муниципалдыг албанының албан-дужаалдарын ээлээр кадр составын хевирлеп тургузар талазы-биле саналдарны Канцелярияның удуртукчузунга белеткээринге киржири;

күрүнениң хамааты албанынче кирери-биле, ону эрттирери-биле, албан-хүлээлге контрактызын чарары-биле, күрүне албан-дужаалынче болгаш күрүнениң хамааты албанының албан-дужаалынга (моон соңгаар—хамааты албанның албан-дужаалы дээр) томуйлаары-биле, ээлеп турары күрүне албан-дужаалындан болгаш хамааты албанның албан-дужаалындан хостаары-биле, күрүнениң хамааты албан-хаакчыдын (моон соңгаар—хамааты албан-хаакчыт дээр) хамааты албанындан пенсияже үнгени-биле үндүрери-биле холбашкан Канцелярия удуртукчузунуң айтыышкыннарының чогуур төлевилелдерин белеткээри болгаш долдурары;

кадр ажылының норматив-эрге-хоойлу, организастыг болгаш методиктиг хандырылгазын, Канцелярияның болгаш күүсекчи эрге-чагырга органнарының нормативтиг эрге-хоойлу актыларының төлевилелдерин, методиктиг документилерни, программаларны, хамааты албанче кирериниң болгаш ону эрттирериниң айтырыгларының талазы-биле «Россия Федерациязының күрүнениң хамааты албанының дугайында» Федералдыг хоойлуга, федералдыг өске-даа хоойлуларга, Россия Федерациязынга болгаш Тыва Республикага күрүнениң хамааты албанының дугайында нормативтиг өске-даа эрге-хоойлу актыларынга дүүштүр сүмелерни ажылдап кылыры;

хамааты албанны организастааның дээштиин өөренип көөр талазы-биле анализтиг ажылды чорудары болгаш Россия Федерациязының субъектилериниң чыгдынган дуржулгазынга үндезилээш, ону сайзыраңгайжыдарының талазы-биле саналдарны белеткээри;

Канцелярияның организас-штат структуразынга, хамааты албанның албан-дужаалдарының даңзызынга өскерилгелер киирериниң талазы-биле, а ол ышкаш хамааты албан-хаакчыттарның күш-ажыл төлевириниң дугайында саналдарны белеткээри;

кадр курлавырларын хевирлеп тургузары болгаш оларның-биле ажылды организастаары;

хамааты албан-хаакчыттарының албан-дужаал өзүлдезин хандырары;

хамааты албан-хаакчыттарның албан-дужаал регламентилерин ажылдап кылырынга методиктиг дузаны чедирери, хамааты албан-хаакчыттарының албан-дужаал регламентилериниң, а ол ышкаш Канцелярияның структурлуг салбырларының дугайында (моон соңгаар—структурлуг салбыр дээр) дүрүмнерниң кадагалалын хандырары;

хамааты албан-хаакчыттарны өөредириниң перспективтиг планнаашкынын боттандырары болгаш аңаа үндезилеп, оларның профессионал эде белеткелиниң, мергежилин бедидериниң болгаш стажировказының күрүне чагыының төлевилелин тургузары;

хамааты албанга кадрларның профессионал белеткелин, хамааты албан-хаакчыттарның немелде профессионал өөредилгезин организастаары, а ол ышкаш хамааты албан-хаакчыттарның немелде профессионал өөредилгезинге Канцелярияның болгаш эрге-чагырганың күүсекчи органнарының чагыгларын тургузары, киирери болгаш күүседири;

хамааты албан-хаакчыттарның профессионал эде белеткелин, мергежилин бедидерин организастаары, стажировканы, ооң иштинде Россия Федерациязының субъектилериниң аразынга дуржулга солчурунга дүүштүр организастаары;

хамааты албан-хаакчыттарның методиктиг болгаш организастыг хандырылгазы;

хамааты албанның албан-дужаалдарын ээлеп турар кижилерни стажировкаже чорудары-биле шилилгезинге киржири, стажировканы эрттирип турарынга контроль, стажировка эрткен кижилерниң болгаш оларның белеткээни отчеттарын учетка алыры;

хамааты албан-хаакчыттарны, өске-даа кижилерни болгаш организацияларны Россия Федерациязының, Тыва Республиканың күрүне шаңналдарынче киирери-биле документилерни белеткээри болгаш чедирери;

хамааты албанның хостуг албан-дужаалдарын ээлээринге конкурстарны организастаары болгаш эрттирерин хандырары база хамааты албан-хаакчыттарны кадр курлавырынче киирери;

хамааты албан-хаакчыттарның албан-дужаал сагылга-чурумунга негелделерни сагыыр болгаш эрге-ажыктар чөрүлдээлерин шиитпирлээр талазы-биле комиссияның ажыл-чорудулгазын организастаары болгаш ажыл-чорудулгазын хандырары;

аттестация комиссияларын организастаары болгаш ажыл-чорудулгазын хандырары;

хамааты албан-хаакчыттарның квалификация шылгалдаларын эрттирерин организастаары, а ол ышкаш Тыва Республиканың күрүнениң хамааты албанының класс албан-дужаалдарын (моон соңгаар класс албан-дужаалдары дээр) тыпсыры-биле чогуур документилерни долдурары;

Канцелярияга албан-дужаал хыналдаларын органзастаар болгаш эрттирерин хандырары;

күүсекчи эрге-чагырга органнарынга хамааты албанын эрттирериниң айтырыгларының талазы-биле нормативтиг эрге-хоойлу актыларының, информас-анализтиг болгаш өске-даа материалдарның чыылдазын парлаарынга белеткээри;

кадр документилерин долдурары болгаш шыгжаары, хуу херектерни кылып чорудары, күш-ажыл дептерлеринге эргежок чугула бижимелдерни кылыры;

эргелелдиң ажылынга хамааржыр айтырыглар талазы-биле медээлерниң автоматчыттынган информас-тайылбырлыг шыгжамырын четчелеп тургузары болгаш аңаа үндезилеп, Канцелярияның удуртулгазынга информастыг материалдарны белеткээри, а ол ышкаш Канцелярияның болгаш күүсекчи эрге-чагырга органнарының хамааты албан-хаакчыттарының даңзызын долдурары;

ыяап-ла медицина камгаладылгазының медицинаның камгаладылга полистерин хамааты албан-хаакчыттарга долдурары-биле даңзыларны белеткээри;

ыяап-ла пенсия камгаладылгазының системазынга тус-тус (кижи бүрүзүнге онааштыр) учетту чорудары; күш-ажыл пенсияларын болгаш күрүнениң пенсия хандырылгазының талазы-биле пенсияларны тыпсыры-биле документилерни долдурары;

күрүнениң пенсия камгаладылгазының камгаладылга херечилелдерин долдурары-биле документилерни белеткээри болгаш чедирери;

сургакчылаашкын шынзылгаларын, шөлээлерни (чыл санының төлевирлиг, өөренири-биле, сааттыг болгаш божууру-биле, чаш уруг азыраары-биле, акшалалыңы чокка), ажыл кылып шыдавас апарганының хуудустарын, а ол ышкаш күш-ажылчы дугуржулгаларны долдурары, эргелелдиң харыылаар чүүлдеринге хамаарышкан айтырыглар талазы-биле шынзылгаларны бээри;

хамааты албанче кирип тура хамаатының, ону эртип турар үеде хамааты албан-хаакчыттарның киргени хуу медээлериниң шынныын хынаарын организастаары, а ол ышкаш күрүне чажыды болуп турар медээлер-биле ажылдаарынга бээр чөпшээрелди доктааттынган чурум езугаар долдурар талазы-биле документилерни белеткээри;

хамааты албан-хаакчыттарның болгаш хамааты албанынче кирип турар хамаатыларның орулгаларының, өнчү-хөреңгизиниң болгаш өнчү-хөреңги байдалдыг хүлээлгелериниң дугайында медээлерниң хыналдазын организастаары;

күрүне албанының дугайында Россия Федерациязының хоойлужудулгазында доктаадып тургускан кызыгаарлаашкыннарны хамаатының сагып турарынга хыналданы организастаары;

хамааты албан-хаакчыттарга албан-хүлээлге шынзылгаларын долдурары, учеттаары болгаш тыпсыры;

хамааты албан-хаакчыттарның күш-ажылдың сагылга-чурумун хажыткан таварылгаларын, а ол ышкаш күш-ажылчы маргылдааларны сайгарарынга киржири;

шериг албан-хүлээлгелиг хамааты албан-хаакчыттарның тус-тус учедун кылыры, тайбың-даа, дайын-даа үезинде оларны мобилизация-биле кыйгыртырындан броньну долдурары;

эргелелдиң харыылаар ужурлуг айтырыгларынга хамаарыштыр айтырыглар талазы-биле Интернетте эргелелдиң арнының материалдарын доктаамал чаартыры, эрттирип турар хемчеглер дугайында медээлерни хамааты албан-хаакчыттарга дарый чырыдары;

хамааты албанны эрттирериниң айтырыгларының болгаш эргелелдиң ажыл-чорудулгазынга хамаарыштыр өске-даа эрге-хоойлу айтырыгларының талазы-биле хамааты албан-хаакчыттарга сүме бээри.

III. Эргелелдиң структуразы

6. Эргелелдиң ажыл-чорудулгазын албан-дужаал аайы-биле Канцелярия удуртукчузунуң оралакчызы болуп турар начальник удуртур.

7. Эргелел начальниги оралакчылыг болур, ону эргелел начальнигиниң кииргени-биле Канцелярияның удуртукчузу албан-дужаалга томуйлаар болгаш албан-дужаалдан хостаар.

8. Эргелелдиң хамааты албан-хаакчыттарының албан-дужаал хүлээлгелерин, эргелерин болгаш хуу харыысалгазын Россия Федерациязының күрүнениң хамааты албанының дугайында хоойлужудулгазынга, а ол ышкаш Канцелярияның регламентизинге, бо Дүрүмге дүүштүр тодарадыр.

IV. Эргелелдиң удурулгазы, эргелери болгаш хүлээлгелери

9. Эргелел начальниги:

эргелелдиң ажыл-чорудулгазының ниити удуртулгазын боттандырар болгаш эргелелге онааган сорулгаларның күүселдези болгаш күүсекчи сагылга-чурумнуң сагылгазы дээш хуу харыысалганы бодунга алыр;

эргелелдиң ажыл-чорудулгазынга хамаарышкан айтырыглар талазы-биле материалдарны Канцелярияның удуртукчузунче киирер;

эргелелдиң ажыл-чорудулгазынга хамаарышкан айтырыглар талазы-биле Канцелярия удуртукчузунга болгаш ооң оралакчыларынга болган чөвүлел хуралдарга киржир;

эргелелдиң ажыл-чорудулгазынга хамаарышкан айтырыгларны чугаалажып турар үеде коллегияларның, хуралдарның болгаш комиссияларның ажылынга киржир;

эргелелдиң ажыл-чорудулгазынга хамаарышкан айтырыглар талазы-биле документилерге ат салыр болгаш материалдарны дугуржур (хол үжүү салдырар).

10. Эргелел начальниги Канцелярия удуртукчузунга дараазында чүүлдерни киирер:

Тыва Республиканың Чазааның Даргазының күрүне албанының болгаш кадр политиказының айтырыгларының талазы-биле эргелелиниң структуразының, штат санының, оларның сайзыраңгайжыдарының болгаш чарыгдалдарны чогумчалыг болдурарының дугайында саналдарны;

Канцелярияның структуразын болгаш штат санын сайзыраңгайжыдарының дугайында саналдарны;

эргелелдиң хамааты албанының албан-дужаалынга томуйлаарының болгаш хамааты албан-хаакчыттарны хамааты албанның албан-дужаалындан хостаарының хостаарының дугайында саналдарны;

албан-дужаал шалыңнарынга Россия Федерациязының, Тыва Республиканың хоойлужудулгаларында көрдүнген немелде төлевирлерни киирериниң дугайында саналдарны;

эргелелдиң хамааты албан-хаакчыттарын шаңнаарының, оларга шаңнал-макталдың өске хевирлерин тыпсырының, а ол ышкаш сагыл-чурум хемчээн хүлээдириниң дугайында;

оларга класс албан-дужаалдарын тыпсыры-биле эргелелдиң хамааты албан-хаакчыттарының билииниң, дуржулгазының болгаш мергежилиниң (профессионал деңнелге) деңнелиниң дугайында саналдарны;

эргелелдиң хамааты албан-хаакчыттарын немелде профессионал өөредилгениң программазын езугаар өөредир, ооң иштинде профессионал эде белеткелче, мергежилин бедидиринче болгаш стажировкаже, а ол ышкаш албан-ажыл сургакчылаашкынынче чорудар дугайында саналдарны;

эргелелдиң албан-хүлээлгелерин күүседири-биле холбаштыр кылдынган ажылдарны болгаш чедиртинген ачы-дузаны төлээринге саң-хөө акша-хөреңгизин Канцелярияның чарыгдалдар сметазының күсели-
биле тускайлаарының дугайында с
дарны;
эргелелдиң ажыл-чорудулгазын с
раңгайжыдарының дугайында санал
11. Эргелел начальнигиниң төл
черлери:
күрүне органнары-биле, тус че
башкарылга органнары-биле, орган
лар-биле болгаш хамаатылар-биле, Ка
рияның удуртулгазы-биле харылза
эргелелди, ооң даалгаларының күүсел
хандырар;
Канцелярияның өске структурлу
бырларынга, күүсекчи эрге-чагырга
нарының тус-тус структурлуг салбырла
болгаш тус чер бот-башкарылга ор
рынга болгаш организацияларга эрге
ажылынга хамааржыр айтырыглар т
биле төлээлээр болгаш олар-биле
ажылдажылганы организастаар;
эргелелдиң ажылдакчыларының
чорудулгазын таарыштырып баш
болгаш оларга онааган даалгал
күүселдезинге контрольду тургузар;
эргелелдиң хамааты албан-ха
тарының күш-ажылының эргежок
организас-техниктиг байдалдарын т
рын, оларның профессионал де
бедидерин хандырар;
Канцелярияның удуртукчузунуң а
кыннарынга болгаш даалгаларынга д
өске-даа хүлээлгелерни күүседир;
эргелелдиң ажылынга хамааржы
рыглар талазы-биле өске-даа шиитпи
хүлээп алыр.
12. Эргелелдиң ажыл-чорудул
хандырар сорулга-биле эргелел нача
дараазында эргелерлиг:
эксперт-анализтиг ажылдарны к
ри-биле доктааттынган чурум езуга
темденнерни болгаш специалистерн
тудар;
эргелелдиң ажыл-чорудулгазынга
рышкан айтырыглар талазы-биле
конференцияларже, чөвүлел хурал
хуралдарже, дыңнаашкыннарже
өске-даа хемчеглерже эргелелдиң
ниң хамааты албан-хаакчыттарын чо
13. Эргелелдиң албан-хаакчы
дараазында эргелерлиг:
эргелелге хамааржыр айты
талазы-биле саналдарны Канцеля
удуртулгазынга киирер;
эргелелге онааган сорулгаларны
хүлээлгелерни күүсединге эргежо
документилер-биле таныжар;
республиканың күрүне эрге-чагы
ганнарындан, тус чер бот-башкары
ганнарындан, а ол ышкаш албан чер
ден, организациялардан, бүдүрүлге
болгаш албан-дужаалдыг кижилерде
лелдиң шиитпирлээр ужурлуг айты
рынга хамааржыр эргежок чугула мат
дарны доктааттынган чурум езугаар
болгаш алыр;
Эргелелдиң албан-хаакчытта
онааган хүлээлгелерге болгаш сорул
дүүштүр нормативтиг эрге-хоойлу а
рының болгаш өске-даа документи
төлевилелдерин белеткээр болгаш ол
түңнелдерин эргелел начальнигинче к
Россия Федерациязының болгаш
Республиканың күрүнениң хамааты
нының дугайында хоойлужудулганы
турарының талазы-биле күүсекчи
чагырга органнарының ажыл-чору
зынга контрольду боттандырар б
хыналданы чорудар;
эргелелдиң ажылынга хамаары
айтырыглар талазы-биле шиитпир
белеткээринге киржир кылдыр күү
эрге-чагырга органнарының албан-ха
тарын доктааттынган чурум езугаар
тудар;
Россия Федерациязының, Тыва Ре
ликаның хоойлужудулгаларында көрд
өске-даа эргелерлиг.

V. Бот-боттарынга хамаарыл
болгаш харылзаалар

14. Канцелярияның кадр хандыр
зының айтырыгларын шиитпирлээр
эргелел Тыва Республиканың Чаза
Аппарады-биле болгаш күүсекчи
чагырга органнары-биле, тус чер
башкарылга органнары-биле, орган
эрге-хоойлу хевири хамаанчокка, өск
организациялар-биле кады ажылдаар
15. Эртем шинчилелдерин сайзыр
рының айтырыгларының талазы-бил
гелел бодунуң бүрүн эргелеринге дүү
Россия Федерациязының болгаш
Республиканың эртем-шинчилел орга
циялары-биле кады ажылдаар.
16. Тыва Республиканың Чазааның
газының күрүне албанының болгаш кадр
биле ажылдың айтырыгларынга хамаар
чарлыктарының болгаш айтыышкыннары
төлевилелдерин эргелел-биле дугуржу
чугула.

ЫВА РЕСПУБЛИКАНЫҢ СОҢГУЛДА КОМИССИЯЗЫНЫҢ ДОКТААЛЫ

Республиканың девискээр соңгулда комиссияларының 2010-5 чылдардагы составын четчелеп тургузарын эгелээриниң дугайында

2010 чылдың октябрь 29 №150/652-5 Кызыл хоорай

чылдың декабрьда Тыва Республи-
соңгулда комиссиязы Бай-Тайга,
Хемчик, Чөөн-Хемчик, Мөңгүн-
үр, Бии-Хем, Сүт-Хөл, Таңды, Тере-
Хем, Чаа-Хөл, Чеди-Хөл кожууннар-
аш Ак-Довурак хоорайның девис-
гулда комиссияларын четчелеп
. Девискээр соңгулда комиссия-
бүрүн эргелериниң хуусаазы дөрт
турар («Россия Федерациязының
арының соңгулда эргелериниң
еферендумга киржир эргелериниң
магадылалдарының дугайында»
дыг хоойлунуң 26 чүүлүнүң 3

ия Федерациязының хамаатыла-
гулда эргелериниң болгаш рефе-
киржир эргелериниң кол-кол мага-
ының дугайында» Федералдыг
26 чүүлүнүң 3,5,6,7 чүүлдеринге
ыва Республиканвң Соңгулда ко-
ның **доктаадыры болза:**
Республиканың девискээр соң-
ссияларынга дараазында аттарны
лгаш дараазында сан составын
гузар:
н-Хемчик кожууннуң девискээр
омиссиязы (комиссияга бадылаар
кежигүн);
йга кожууннуң девискээр соңгул-
сиязы (комиссияга бадылаар
кежигүн);
Хемчик кожууннуң девискээр
омиссиязы (комиссияга бадылаар
ежигүн);
-Тайга кожууннуң девискээр
омиссиязы (комиссияга бадылаар
ежигүн);
ожууннуң девискээр соңгулда
(комиссияга бадылаар эргелиг

кожууннуң девискээр соңгулда
(комиссияга бадылаар эргелиг

кожууннуң девискээр соңгулда
(комиссияга бадылаар эргелиг

кожууннуң девискээр соңгулда
(комиссияга бадылаар эргелиг

л кожууннуң девискээр соңгулда
(комиссияга бадылаар эргелиг

5 кежигүн);

Тес-Хем кожууннуң девискээр соңгулда комиссиязы (комиссияга бадылаар эргелиг 9 кежигүн);

Чаа-Хөл кожууннуң девискээр соңгулда комиссиязы (комиссияга бадылаар эргелиг 7 кежигүн);

Чеди-Хөл кожууннуң девискээр соңгулда комиссиязы (комиссияга бадылаар эргелиг 9 кежигүн);

Ак-Довурак хоорайның девискээр соңгулда комиссиязы (комиссияга бадылаар эргелиг 9 кежигүн).

2. Тыва Республиканың девискээр соңгулда комиссияларының 2010-2015 чылдардагы составын четчелеп тургузарын эгелээриниң дугайында Тыва Республиканың Соңгулда комиссиязының дыңнадыын республиканың «Шын» болгаш «Тувинская правда» солуннарынга парлаар (дыңнадыгның сөзүглелин кошкан).

Кирген саналдарны хүлээп алырын болгаш сайгарарын Тыва Республиканың Соңгулда комиссиязының Аппарадынга дагзыр.

3. Россия Федерациязының Федералдыг Хуралының Күрүне Думазынга, Тыва Республиканың Дээди Хуралынга (парламентизинге), муниципалдыг тургузугларның төлээлекчи органнарынга депутат мандаттарын хуваарынга киржир кандидаттар даңзызын соңгукчуларның чурттап, ажылдап, албан-хаап, өөренип, чурттап турар чериниң аайы-биле идип үндүрген политиктиг партияларга, соңгулда блоктарынга, хөй-нинти каттыжыышкыннарынга, муниципалдыг тургузугларның төлээлекчи органнарынга Тыва Республиканың девискээр соңгулда комиссияларының 2010-2015 чылдардагы составынче кандидатуралар талазы-биле девискээр соңгулда комиссияларының мурнундагы составының кииреринге эргежок чугула документилериниң даңзызын бадылаар (кошкан).

4. Бо доктаалды республиканың «Шын» болгаш «Тувинская правда» солуннарынга парлаар.

Тыва Республиканың Соңгулда комиссиязының даргазы Б.Д. ОНДАР.
Тыва Республиканың Соңгулда комиссиязының секретарының хүлээлгезин күүседип турар Ю.О. САЙЗУ.

ДЫҢНАДЫГ

га, Барыын-Хемчик, Чөөн-Хем-
-Тайга, Өвүр, Бии-Хем, Сүт-Хөл,
е-Хөл, Тес-Хем, Чаа-Хөл, Чеди-
ннарның болгаш Ак-Довурак
девискээр соңгулда комиссия-
06—2010 чылдарның составының
лериниң хуусаазының төнгени-
штыр «Россия Федерациязының
рының соңгулда эргелериниң
ерендумга киржир эргелериниң
гадылалдарының дугайында»
ыг хоойлуга дүүштүр Россия
зының Федералдыг Хуралының
мазынга, Тыва Республиканың
лынга (парламентизинге), муни-
ргузугларның төлээлекчи орган-
рнуку составтың девискээр соң-
ссияларынга, депутат мандат-
рынга киржир кандидаттар даң-
укчуларның чурттап, ажылдап,
өөренип, чурттап турар чериниң
идип үндүрген политиктиг пар-
тияларга, хөй-нинти каттыжыышкыннарынга, муниципалдыг тургузугларның төлээлекчи органнарынга Тыва Республиканың девискээр соңгулда комиссияларының 2010-2015 чылдардагы составын четчелеп эгелээниниң дугайын Тыва Республиканың Соңгулда комиссиязы дыңнадып тур.

Девискээр соңгулда комиссияларының аттарын болгаш оларның сан составын Тыва Республиканың Соңгулда комиссиязының 2010 чылдың октябрь 29-та №150/652-5 доктаалы-биле тодараткан, ону бо дыңнадыг-биле кады парлаан.

Девискээр соңгулда комиссияларының составынга саналдарны бо дыңнадыгны парлаан хүнден бир ай дургузунда дургузунда дараазында адресте хүлээп ап турар: 667000, Тыва Республика, Кызыл хоорай, Чүлдүм кудумчузу, 18, Тыва Республиканың Соңгулда комиссиязы (каб. 210, тел. (39422) 2-10-09).

Тыва Республиканың Соңгулда комиссиязы.

а Республиканың Соңгулда комиссиязының 2010 чылдың ябрь 29-та №150/652-5 доктаалы-биле бадылаан литиктиг партияларның, соңгулда блоктарының, хөй-нинти кыышкыннарының, муниципалдыг тургузугларның төлээлекчи нарының девискээр соңгулда комиссияларының мурнундагы ының, соңгукчуларның чурттап, өөренип, албан-хаап, ажылдап лериниң аайы-биле хуралдарның Тыва Республиканың девискээр гулда комиссияларының 2010-2015 чылдардагы составынче идатуралар дугайында саналдап кииреринге эргежок чугула документилериниң ДАҢЗЫЗЫ

тиктиг партияларга:
тиктиг партияның кандыг бүрүн
дуртукчу) органы девискээр
омиссияларының составынче
алар дугайында саналды киирип
турары, девискээр соңгулда комиссияларының составынче регион салбырлары, өске-даа структурлуг салбырларының кандидатуралар киирер аргазын уставта көрген бе, бир эвес ол көрдүнген болза, регион салбырының кандыг бүрүн эргелиг (удуртукчу) органы ындыг шиитпир хүлээп алыр эргелигил дээрзин күштүг болуп турар уставтан (азы күштүг болуп турар уставтың нотариуска бадыткааны азы партияның төлээлеткен органының бадыткааны) нотариуска бадыткааны азы партияның төлээлеткен органының бадыткааны ушта бижилгени. Бир эвес ол бүрүн эргелерни партияның кандыг-бир өске органынга дамчыткан болза, кандыг органга ол бүрүн эргелерни дамчытканының дугайында уставтан ушта бижилгени.

1.2. Бүрүн эргелерни дамчыдарының дугайында бүрүн эргелиг (удуртукчу) органның уставтың негелдезинге дүүштүр долдуртунган шиитпирин (бир эвес уставта оон өске чүүлдер айыттынмаан болза).

1.3. Бо айтырыг талазы-биле бүрүн эргелиг (удуртукчу) органның уставтың негелдезин езугаар долдуртунган шиитпирин.

1.4. Девискээр соңгулда комисиязының составынче депшиттирип турар кижиниң ол соңгулда комиссиязының составынга томуйладырынга ооң чөпшээрежип турарының дугайында, долдурган хүнну айытпышаан, холу-биле бижээни билдиришкинин (билдириишкинниң үлегерин кошкан).

2. Соңгулда блоктарынга:

2.1. Девискээр соңгулда комиссияларының составынче кандидатуралар дугайында саналдар киирер айтырыг талазы-биле бүрүн эргелерни блоктуң удуртукчу органынга азы ында кирип турар соңгулда каттыжыышкыннарының бирээзинге дамчыдарының дугайында соңгулда каттыжыышкыннарының төлээлекчилериниң съездизиниң протоколунуң соңгулда каттыжыышкыннарының удуртукчуларының аттарын салганы болгаш ол каттыжыышкыннарның таңмалары-биле бадыткааны ушта бижилгени (ол ушта бижилгениң хоолгазын доктааттынган чурум езугаар бадыткаан болур).

2.2. Девискээр соңгулда комиссияларының составынче кандидатуралар дугайында саналдарны киирер дугайында соңгулда блогунуң бүрүн эргелиг органының аңаа төлээлеткен кижиниң (бүрүн эргелиг органның удуртукчузунуң) ат салганы шиитпирин.

2.3. Бир эвес бүрүн эргени соңгулда блогунче кирип турар соңгулда каттыжыышкыннарының бирээзинче дамчыткан болза, ол соңгулда каттыжыышкынының удуртукчу (бүрүн эргелиг), ындыг шиитпир хүлээп алыр эргелиг азы ындыг бүрүн эргелерни ол соңгулда каттыжыышкынының регион салбырынче азы структурлуг өске салбырынче дамчытканының дугайында бижимелдиг ол соңгулда каттыжыыышкынының күштүг болуп турар уставындан (күштүг болуп турар уставтың нотариуска бадыткаттынган азы партияның аңаа төлээткен органының бадыткааны хоолгазындан) нотариуска бадыткаттынган азы аңаа төлээткен органның бадыткааны ушта бижилгезин.

2.4. Девискээр соңгулда комиссиязының составынга кандидатуралар дугайында саналдар кииреринң айтырыгларының талазы-биле соңгулда каттыжыышкынының удуртукчу (бүрүн эргелиг) органының соңгулда каттыжыышкынының уставының негелделеринге дүүштүр долдуртунган шиитпири.

2.5. Девискээр соңгулда комиссиязының составынга кандидатуралар дугайында саналдар кииреринң айтырыгларының талазы-биле соңгулда каттыжыышкынының регион салбырының азы структурлуг кезээниң уставтың негелделеринге дүүштүр долдуртунган шиитпири.

2.6. Девискээр соңгулда комисиязының составынче депшиттирип турар кижиниң ол соңгулда комиссиязының составынга томуйладырынга ооң чөпшээрежип турарының дугайында, долдурган хүнну айытпышаан, холу-биле бижээни билдиришкинин (билдириишкинниң үлегерин кошкан).

3. Хөй-нинти каттыжыышкыннарынга:

3.1. Девискээр соңгулда комиссияларының составынче кандидатуралар саналдаарының дугайында шиитпир хүлээп алыр эргени хөй-нинти каттыжыышкынының кандыг бүрүн эргелиг (удуртукчу) органы тывысканының дугайында хөй-нинти каттыжыышкынының азы ооң регион салбырының күштүг болуп турар уставындан нотариустуң бадыткааны азы хөй-нинти каттыжыышкынының аңаа төлээлеткен органының бадыткааны ушта бижидилгени (азы күштүг болуп турар уставтың нотариуска бадыткааны азы аңаа төлээлеткен хөй-нинти каттыжыышкынының бадыткааны хоолгазын).

3.2. Девискээр соңгулда комиссияларының составынче кандидатуралар саналдаарының дугайында саналдарны кииреринң айтырыының талазы-биле хөй-нинти каттыжыышкынның удуртукчу (бүрүн эргелиг) органының хөй-нинти каттыжыышкынының уставынга дүүштүр долдурган азы ол эргени бодунуң структурлуг салбырынче дамчытканының дугайында шиитпирин.

3.3. Девискээр соңгулда комиссияларының составынче кандидатуралар саналдаарының дугайында хөй-нинти каттыжыышкынның удуртукчу (бүрүн эргелиг) органының азы ол эргени бодунуң структурлуг салбырынче дамчытканының дугайында шиитпирин. Сөөлгү таварылгада структурлуг ол салбырның шиитпирин киирер.

3.4. Девискээр соңгулда комисиязының составынче депшиттирип турар кижиниң ол соңгулда комиссиязының составынга томуйладырынга ооң чөпшээрежип турарының дугайында, долдурган хүнну айытпышаан, холу-биле бижээни билдиришкинин (билдириишкинниң үлегерин кошкан).

4. Муниципалдыг тургузугларның төлээлекчи органнары:

4.1. Девискээр соңгулда комиссиязының составынче кандидатура депшиткениниң дугайында тус чер хуралының депшиттирип турар кижиниң анкета медээлерин (фамилиязын, адын, адазының адын, ажылдап, албан-хаап, өөренип турар черин, төрүттүнген үезин), соңгулда комиссияларынга ажылының дуржулгазының дугайында медээлерни, кандидатураны депшидип турар девискээр соңгулда комиссиязының адын айыткан шиитпири.

4.2. Девискээр соңгулда комиссиязының составынче кандидатура депшидериниң дугайында айтырыгны чугаалашкан Төлээлекчилерниң тус чер хуралының (сессиязының) муниципалдыг тургузугнуң уставының доктаадып тургусканы депутаттарның нинти санын, хуралга (сессияга) киришкен депутаттарның санын, шиитпирни хүлээп алыры дээш удурланган болгаш дадагалзаан депутаттарның санын айыткан протоколундан ушта бижилгени.

4.3. Девискээр соңгулда комиссиязының составынче депшиттирип турар кижиниң ол соңгулда комиссиязының составынга томуйладырынга ооң чөпшээрежип турарының дугайында, долдурган хүнну айытпышаан, холу-биле бижээни билдиришкинин (билдириишкинниң үлегерин кошкан).

5. Мурнуку составтың девискээр соңгулда комиссияларынга:

5.1. Девискээр соңгулда комиссиязының составынче кандидатура депшидериниң дугайында девискээр соңгулда комиссиязының депшидип турары кижизиниң фамилиязын, адын, адазының адын, ооң анкета медээлерин (чурттап турар черин, ажылдап, албан-хаап, өөренип турар черин, төрүттүнген үезин), соңгулда комиссияларынга ажылының дуржулгазының дугайында медээлерни, кандидатураны депшидип турары девискээр соңгулда комиссиязының адын айыткан шиитпирин.

5.2. Комиссия хуралының соңгулда комиссиязының доктаадып тургусканы бадылаар эргелиг кежигүннериниң санын, комиссияның хуралга киришкен кежигүннериниң, депшидери дээш база удур бадылааннарның, дадагалзааннарның санын айыткан протоколундан ушта бижилгени.

5.3. Девискээр соңгулда комиссиязының составынче депшиттирип турар кижиниң ол соңгулда комиссиязының составынга томуйладырынга ооң чөпшээрежип турарының дугайында, долдурган хүнну айытпышаан, холу-биле бижээни билдиришкинин (билдириишкинниң үлегерин кошкан).

6. Соңгукчуларның чурттап турар чериниң аайы-биле хуралдарынга:

6.1. Соңгукчулар хуралының хуралга киришкеннерниң фамилияларын, аттарын болгаш адазының аттарын, төрүттүнген үезин, чурттап турар черин, ону эрттирген черин болгаш үезин, хүн айтырыын айыткан протоколун.

6.2. Соңгукчуларның хуралының протоколундан ушта бижилгени (хурал протоколундан ушта бижилгениң үлегерин кошкан).

6.3. Девискээр соңгулда комисиязының составынче депшиттирип турар кижиниң ол соңгулда комиссиязының составынга томуйладырынга ооң чөпшээрежип турарының дугайында, долдурган хүнну айытпышаан, холу-биле бижээни билдиришкинин (билдириишкинниң үлегерин кошкан).

Чагаалар арязындан

ЭР КИЖИЛЕРНИҢ КИРЖИЛГЕЗИ-БИЛЕ

Июль ортан үезинде Ийме сумузун Хемчиктиң суу улгаткаш, хөме ап, эриин ашкаш, чурттакчылыг черни камгалап турган чалдарны үреп эгелээн. «Улаан-Быра» муниципалдыг бүдүрүлгениң Билчиир-оол Ондар баштаан суггатчылары баш удур хемчеглерни ап турганнар. Элээн каш хонуктарның дургузунда Билчиир-оол Хунапаевич, Дарган-оол Сарыг-оолович Монгуш, Мерген Лама-Сүүевич Монгуш, Борис Опанаевич Монгуш олар сумунуң эр хиндиктиг чурттакчыларын эвилелдээш, хөй сай-довуракты машинага чүдүрүп тургаш, суг ажып турган черни дуй төп, чогуур хемчеглерни алганнар. Ийме сумузунуң чурттакчылары үер-халавынга чурттап турган девискээрин алыспайн барган, кежээ кижилерге чаңгыс чер-чурттугларды өөрүп четтиргенин солун дамчыштыр илередип турар.

Аянмаа МОНГУШ,
М.Дакпай аттыг көдээ Культура бажыңының уран чүүл удуртукчузу.

Россия Федерациязының прокуратуразының чанында Истелге комитединиң Тыва Республикада истелге эргелелиниң эде тургустунуушкунунуң дугайында дыңнадыы

Россия Федерациязының прокуратуразының чанында Истелге комитединиң Тыва Республикада истелге эргелели (ОГРН 1081701000017, ИНН 1701042755, КПП 170101001, турар чери: 667000, Тыва Республика, Кызыл хоорай, Щетинкин-Кравченко кудумчузу, бажың 31) Федералдыг Үндүрүг албанының Тыва Республикада районнар аразының №1 үндүрүг инспекциязы «Юридиктиг черлерниң күрүне бүрүткелиниң дугайында» Федералдыг хоойлу езугаар 2010 чылдың октябрь 25-те юридиктиг черлериниң чаңгыс аай күрүне даңзызынче «Россия Федерациязының прокуратуразының чанында Истелге комитединиң Тыва Республикада истелге эргелели» күрүнениң кол 1081701000017 бүрүткел дугаарында юридиктиг черде чаартылга хевирлиг эде тургустунуушкун чоруп турар деп бижиттинген, КЮЧЧАД-де бижимелди киирген дугайында херечилелди тывыскан дээрзин дыңнадып тур.

Тыва Республиканың Арга-арыг ажыл-агый талазы-биле күрүне комитеди

1. Дыштанылга, туризм, күш-культура-кадыкшылга болгаш спорт ажыл-чорудулганы организастаар сорулгаларга рекреация ажыл-чорудулгазын боттандырары-биле «Тожу лесничествозу» күрүне албан чериниң арга-ыяш ажыл-агый регламентилеринде доктаадып тургускан арга-арыгны ажыглаарының параметрлеринге дүүштүр арга-арыг участоктарын арендалаарының керээзин чарар эргени садар талазы-биле аукцион эрттирерин чарлап тур.

1. Садыглаашкынның хевири: аас-биле садыглажыышкын хевирлиг аукцион.

2. Аукционнуң организакчызы: Тыва Республиканың Арга-арыг ажыл-агый талазы-биле күрүне комитеди.

Адрези: 667011, Тыва Республика, Кызыл хоорай, Калинин кудумчузу, 1 «б», каб. 131—арга-ыяш ажыл-агый болгаш арга-арыгны катап тургузарының килдизи.

Телефону: 8 (39422) 6-19-18, факс: 6-11-94,E-mail: gk117 @hxt. Ru.

3. Аукционнуң салыы: дыштанылга, туризм, күш-культура-кадыкшылга болгаш спорт ажыл-чорудулганы организастаар сорулгаларга рекреация ажыл-чорудулгазын боттандырары-биле арга-арыг участоктарын арендалаарының керээзин чарар эргени дараазында аукцион единицалары-биле садар:

Аукц. ед-ың №	Арга-арыг учуң кадастр дугаары, арга-арыг реестринде күрүне учедунуң номери	Турар чери		Кварталдың/ тускайлаан черниң №	Шөлү (га)	Ажыглалдың чөпшээрэн хевири	Аук-га кирген чүүлдүң эге өртээ (чылда аренда төлевириниң эге хемчээли) (рубль-биле)	Долаааның түңү (рубль-биле)
		Лесничество	Лесничествонуң участогу					
1.	85-2010-11	Тожу	Тоора-Хем	Улуган-Хөлдүң соңгу-барыын талазында тускайлаттынмаан кезээ	0,2	Рекреация ажыл-чорудулганы боттандырары-биле	724,10	724,10
2.	86-2010-11	Тожу	Тоора-Хем	Кв.166/ тускайлаан чер 10	1	Рекреация ажыл-чорудулганы боттандырары-биле	9051,30	9051,30
3.	87-2010-11	Тожу	Хам-Сыра	«Олбук» хөлдүң соңгу талазында тускайлаттынмаан кезээ	2	Рекреация ажыл-чорудулганы боттандырары-биле	9051,30	9051,30

арга-арыг участогу ээлеттинмээн, ажыглаарынга кызыгаарлаашкыннар тургустунмаан.

4. Аукционга киржириниң чагыын киирер чери, хүнү болгаш доостур хуусаазы:

аукционга киржириниң чагыын дараазында адресте хүлээп ап турар: 667011, Тыва Республика, Кызыл хоорай, Калинин кудумчузу, 1 «б», каб. 131—арга-ыяш ажыл-агый болгаш арга-арыгны катап тургузарының килдизи. 2011 чылдың январь 11-ден 2011 чылдың февраль 2-ге чедир ажыл хүннеринде болгаш ажыл шактарында.

5. Аукцион болур чер болгаш хүн: 667011, Тыва Республика, Кызыл хоорай, Калинин кудумчузу, 1 «б», каб. 131—арга-ыяш ажыл-агый болгаш арга-арыгны катап тургузарының килдизи. 2011 чылдың февраль 9-та 14.00 шакта (тус черниң шагы-биле).

6. Албан-езузунуң сайтызы: аукцион дугайында документацияны Интернетте албан-езузунуң сайтызы www.gov.tuva.ru деп адресте киирген.

7. Аукционнуң базымы—аукционга садып турар чүүлдүң эге өртээниң (чылда аренда төлевириниң эге хемчээлиниң) 5 хуузу.

8. Аренда керээзин чарар хуусаазы: аукцион протоколунга ат салган хүнден эгелеп он ажыл хүнүнүң дургузунда аренда керээзин чарган турар ужурлуг.

9. Долаа төлевир болгаш ону төлээриниң дугайында медээлер: аукционга киржири-биле 2011 чылдың февраль 2-ге чедир долаа акшаны төлевир поручениези-биле аукционга саткан чүүлдүң эге өртээниң 100 хуу хемчээлдиг кылдыр аукцион организакчызының агар санынче шилчидер.

Тыва Республиканың Арга-арыг ажыл-агый талазы-биле күрүне комитеди.

ИНН 1701046164,КПП 170101001, Р/с 40302810800000000004 ГРКЦ НБ Респ.Тыва Банка России г. Кызыл, БИК 049304001. «Төлевирниң ады» деп черге «Арга-арыг аукционунга киржилге дээш долаа төлевир» деп айтыр.

10. Аукцион дугайында долу медээни болгаш киржикчилерниң документилерин аукцион организакчызындан ап болур силер. Тел. (8 39422) 6-19-18. Харылзажыр кижи: Татьяна Михайловна Ананьина.

БОЙДУСКА КАМ-ХАЙЫРА ЧОГУ ДЭЭШ...

Бии-Хем кожууннуң прокурору долгандыр турар бойдусту камгалаарының талазы-биле хоойлужудулганы үреп турар дугайында дыңнадыгны иштики херектер килдизиниң начальнигиниң хүлээлгезиниң күүседикчизинче чорутткан.

Прокуратураның хыналдазының соонда Тыва Республиканың Бии-Хем кожуунунуң хөй-ниитиниң айыыл чок чоруунуң милициязының участок төлээлери 2002 чылдың сентябрь 16-да үнген РФ-тиң ИХЯ-ның № 900 дужаалы-биле бадылаттынган милицияның участок төлээзиниң ажыл-чорудулгазын организастаарының талазы-биле дужаалының 8.6 дугаар пунктузунуң негелделерин үреп турарын тодараткан. Долгандыр турар бойдусту камгалаар хоойлужудулганы чурттакчы чон күүсетпейн турар, ону болдурбас талазы-биле участок төлээлери кандыг-даа хемчег албайн турар. Кудумчуларда, хоорай, суур девискээрлеринге душпу-хелбе черге бок төп турар кижилерни олар тодаратпайн, олар-биле тайылбыр ажылы кылбайн турары илерээн. Экологтуг болгаш санитар-эпидемиологтуг негелделер езугаар кандыг-бир кижилер ийикпе азы бүдүрүлге черлери долгандыр турар бойдуска хоралыг артынчылар азы бок төп турар болза, ол дээш административтиг харыысалгага онаажыр. Хамаатылар ол дээш 3 азы 5 шалыңга деңторгаалга онаажыр, удуртукчулар 5-тен 10-га чедир, а юридиктиг кижилер 50-ден 100 чедир ортумак күш-ажыл төлевиринге деңторгаалга онаажып болур. Бо угланыышкын-биле Бии-Хемниң иштики херектер килдизи ажыл чорутпайн турар. Ынчангаш прокурор буруулуг кижилерге хемчег онаарын негээн.

Оон аңгыда прокурор Туран хоорайның бүдүрүлгелериниң хоралыг артынчыларын, Аржаан, Хадың, Өөк, Сесерлиг суурларның боктарын арыглаар дугайында негелде дыңнадыгны чоруткан. Бии-Хем кожуун судунче ол чурум үрээшкиннери, чагырга черлери кандыг-даа хемчег албайн турары дээш беш билдириишкинни прокурор киирген. Прокурорнуң негелделерин суд чүүлдүгзүнүп деткээн.

Декабрь 15-ке чедир бок төгер полигонну тургузарын чагырга черинден суд негээн.

Ольга ДЕГТЯРЕВА,
Бии-Хем кожууннуң прокурору.

ОРУУ МУҢГАШ

Тыва Республиканың Таңды кожуун прокуратуразы орук шимчээшкининиң айыыл чок чоруунуң дугайында хоойлужудулганы үреп турар фактыны тодараткан.

Ук хоойлужудулганың күүсел-

Кижи болгаш хоойл

дезиниң хыналдазының уез
ТР-ниң ИХЯ-ның КАИ ажылд
лары 2010 чылдың февраль
автотранспорт башкарар эр
шынзылгазын «алкогол
аарыглыг хамаатыга тыпсы
маатыларның амы-тынынга б
кадыкшылынга айыылдыг б
ды тургусканы илерээн.

Хамааты М. дээрзи эме
боду дуза дилеп чедип келге
ган, аңаа нарколог эмчи «к
раан алкоголик» деп диаг
салган. Ол он ажыг чыл дург
да Таңды кожууннуң төп э
гезиниң учедунда туруп т
2008 чылга чедир арагадан
даа удаа эмнеткен. 2005 чылд
наркодиспансерге чыдып эм
база турган. РФ-тиң Чаза
доктаалын езугаар «алкогол
деп аарыглыг кижилер айы
лапты тургузуп болур ажы
рудулга кылыр эрге чок. Ынч
«Орук шимчээшкининиң айы
чоруу» деп федералдыг хооі
негелдезин езугаар автотран
чолаачылары ыяап-ла меді
хыналдазын эртер ужурлуг.

Хоочураан аарыг кижиге
транспорт башкарар эрге
турар дээрге-ле, КАИ ажылд
ларының хүлээнген ажы
харыысалга чогуңу бадыт
дыр. Ынчангаш Тыва Респуб
ның прокурорунуң бирги о
чызы ИХЯ-ның сайыдынче м
чурум үрээшкиннериң болг
зының дугайында болгаш бу
ажылдакчыларның хемчээ
дугайында дыңнадыгны чор

Кара КУУЛ
Таңды кожууннуң прок
рунуң хүлээлгезиниң кү
дикчизи.

«НАРКОЧЕТКИ ТУТТУРГАННА

Тываның наркополи
жилери ам база бир н
уяның ээзин судче х
ажыдары-биле киирген
«уяның» ажыл-чорудул
2010 чылдың сентябр
соксадып хораан турган.

Ооң ээзи ажык-кончаа б
Кызыл хоорайның төвүнде к
разынга наркоманнар чыып
ны билдинген. Квартираның
ниң чугаазы-биле дезоморф
ол эрткен чылын күзүн аж
эгелээн бооп турар. Ынчан о
хаил Широков дээрзи-биле
жып алгаш, ону өттүнүп эг
М.Широков база-ла квартира
га чыыш кылып турган. Нарк
тер ажыглап тургаш, ол өлген
ныжының өлүмү безин нарком
ол үүлгедигни соксадыр-дыр
бодалды киирбээн, харын-даа
ген кижиниң арга-дуржулга
өскелерге дамчыдып берип
лээн. Ындыг наркочетки-биле
душ кижилер үр-даа болб
өлүм-биле чуртталгазын доо
чугаажок. Дензоморфин аж
эгелээрге-ле, амыдырал чы
биле эвес, а каш-ла айлар-б
санаттынар дээрзин билзе чо

Елена СВЕТЛИЧНА
НКФАЭ-ниң парлалга алба
ның ажылдакчызы.

ШЫН Индекс 667000. Кызыл хоорай, Красноармейская, 100.

ТУРГУЗУКЧУЗУ: Тыва Республиканың Чазаа.
Кол редактор С.С.МОНГУШ.

РЕДАКЦИЯНЫҢ ТЕЛЕФОННАРЫ: Кол редактор—2-01-35, редакторнуң оралакчызы — 2-19-87, тел: факс (394-22) 2-17-94, бухгалтерия — 2-17-91. e-mail:shyntuva@mail.ru

КИЛДИСТЕР: ниитилел-политиктиг килдис—2-18-10, культура, өөредилге — 2-03-88, чагаа — 2-17-09, көдээ ажыл-агый — 2-17-09 очулга — 2-03-87, үлетпүр — 2-40-77.

Солун келбейн барганда, 3-14-94 телефонче долгаар.
Неделяда үш катап үнер. Хемчээли парлаан 2 ама.
Тираж 7610. Чагыг 137. Номерни парлалгаже дужааганы: график езугаар — 21.00, херек кырында — 20.00.

АГАР САНЫВЫС: № 40703810900000010000 ОАО НКО "Тувакреди" Кызыл ИНН—1701008465; корр сч 30101810700000000740 БИК 049304
Россия Федерациязының Парлалга, телерадио-дамчыдылга болга массалыг коммуникациялар херектериниң талазы-биле яамызының Ортаа Сибирьде регионнар аразының девискээр эргелели «Шын» солунну 2004 чылдың май 14-те эде бүрүткээн.
Херечилелдиң дугаары — ПИ № 16-0510. Индекс 11530, 31730.
ТР-ниң «Тываполиграф» ААН-га парлаан.
(Кызыл, Щетинкин-Кравченко, 1).

Солунда парлаттынган материалдарның авторларының бодалдары редакцияның туружу-биле дүүшпейн барып болур. Айыттынган сан болгаш өске-даа фактылары, дыңнадыглары дээш авторлар боттар харыылаар.